ئایا ئەوەی سیلفی دەگرێ نارسیسیستە؟… Sinziana Ravini نووسینی:… وەرگێڕانی بۆ کوردی لە سویدییەوە: بەکر ئەحمەد

هەر جارەی سێڵفییەیک دەگرم، هەست بە ئازاری ویژدان دەکەم. کاتێکیش دەیخەمە سەر ئینستاگرام، هەندەی دی بێتاقەت دەبم. بە تایبەت کاتێک بیر لەوە دەکەیتەوە کە چۆن جیهانی ئەمڕۆ بە کارەسات و جەنگ قاندراوە. دواتریش وەک سەمەرەی ناو چەرخەکە کە هەمیشە لە سوورانەوەی خێدایە، هەستدەکەم گیرمکردووە و بە شوین ئەوەوەم بزانم کێن ئەوانەی لایکیان کردووە، هەستێک زیاتر لەوەی بزانم کە چی لە جیهاندا دەگووزەرێ.

“نارسیس” ببووە کەیلەی وێنەکەی خۆی، بەڵام ئەو خۆی خۆشنەدەویسیت، ئاخر بەیەش هەند گیرۆدەی وێنەکەی خۆی بوو. ئایا کەسی سێلفیگر کەسێکی نارسیستی خۆگیرۆدەیە کە خۆی خۆش ناوێت؟

ئەمە بە ئەو هونەرمەندانەش دەشی کە ئەوەندەی ئینسان بیری دیت، سەرقاڵەی خۆپۆرترێتی بوون. من خەیالم بۆ لای ” Dürer” دەچێ کە هەمیشە نیگاری خۆی وەک مەسیح دەکێشا. یان” **Frida Kahlo” کە جگە لە کێشانی وێنەی پۆرترێتی خۆی ، چی دیکەی نەدەکرد.**

بەڵام بیریش لەو ڕاستییە حاشاهەڵنەگرە دەکەمەوە کە خۆپۆرترێتی لە ساڵانی هونەرە جوانەکانی ئەم ڕۆژگارەدا تەواو ونبووە. ڕەنگە لەبەر ئەو هۆکارەش بێت کە لە زەمەنی ئەم خۆڕازیکردنەی ئەمڕۆدا سیلفی جێی ئەو “خۆڕازیکەر” ی گرتبێتەوە و هونەرمەندیش دەیەوێ نیشانی بدات کە بیر لە شتی دیکەی وەک ئیکۆلۆجی، جیۆپۆلیتیک و هاوکاری دەکاتەوە.

بۆ بەشداریکەرانی پیشانگا سالانە و گرووپی و ئەوانەی کە کۆمەکی دەوڵەتی بۆ کارەکانیان وەردەگرن، ئەو چاوەڕوانییەیان لێدەکرێ کە دەبێ لە دەموچاوی “ئەوی دی” بکۆڵنەوە، ئەو دەموچاوانەی کە عادەتەن ئەمە نیگایان لێوەردەگێڕین.

دەموچاوی “ئەوی دی”، سەرچاوەی مۆراڵە. Levinasی فەیلەسوف

جارێکیان وای وتبوو. پاشان دەڵێ: لەوەدا و لە ڕووخسارە رووت وەستپێشیووەکەی "ئەوی دی"دایە کە ئینسان دەبێ بە شوێن هەموو پرسیارەکانی خۆیەوە بێت.

Baudelaire (بۆدلێر) نیگەران بوو لە فۆتۆگرافی و پێیوابوو کە فۆتۆگرافی دەکرێ مرۆڤایەتی بگۆڕێت بۆ "نارسیس"ێکی گەورە کە بە تەنها بەشوێن وێنەکەی خۆیەوە یەتی. بەجۆرێکیش راستی هەبوو. ئێمە لە زەمەنێکی نارسیستیدا دەژین. ئەم سیلفییە ئایدیالیزەکراوە، سیمبوڵەی نارسیزمێکی هیستیریکیانەیە ، هاووێنەیەک کە فشارمان بۆ دەنێ کە بەختەوەر تر بین لەوەی کە هەین.

لە بەدابیست، مۆزەیەکی سیلفی هەیە کە ئینسان دەتوانێت وێنە لەگەڵ دارخورما، ئەسپی شاخدار و حەوزێکی پڕ لە تۆپی ڕەنگاورەنگدا بگرێت. تەنانەت لوس ئەنجلسیش بۆتە خاوەنی مۆزەی خۆیی و تیایدا مۆنالیزا و ڤان کوخ سیلفی خۆیان دەگرن.

لەم مۆزانەدا، سیلفی وەک نیگاری سەرئەشکەوتە کۆنەکان وەسفدەکرێت و تەنانەت ژوورێکی تەرامان لە کاریگەریەکانی سێلفی تێدایە وەک killfies یـان ئەو سێلفییە نامۆرالـانەی لەگەڵ بێخانەولانەکاندا دەگیرێن یان لەکاتی ناشتنی مردووەکاندا ، ئەمەی دواییان بۆتە ڕەوتێکی subkultur ژێرفەرهەنگی.

قەدەغەکردنی سیلفیش بە هۆی کۆمەڵێک هۆکارەوە دەستی پیکردووە. ئەستێرەکانی سینەما بۆیان نییە لە میهرەجانی "کان"دا و لەسەر فەرشی سوور سێلفی بگرن. کاتیکیش Carla Bruni, خێزانی Nicolas Sarkozys گوێ بە فرمانی قەدەغە نادات و لەگەڵ خودی بەڕێوەبەری باڵای "کان"دا سێلفییەک دەگرێ، دەبێتە چ هەرایەک.

Klimts لە کۆشکی Belvedere لە ڤیەنا ، لە تەنیشت نیگاری ماچەکەی وە، تابلۆیەک هەڵواسراوە کە داوا لە تەماشاچییان دەکات لە نیگارەکە وورد ببنەوە وەک لەوەی سێلفییەکی لە پاڵدا بگرن.

چەند ساڵێک لەمەوبەر، شازادە Harry نەیویست لەگەڵ کچێکی گەنجدا سیلفی بگرێت و پێیوت: "Selfies are bad, you should take a normal picture". ئەو دەیویست مەسافەی نێوان خۆی و خەڵک ڕابگرێت. دەکرێ ئینسان ئەم تێڕوانینەی هەبێ کاتێک ئینسان لەو شووێنەدا بێت کە دەتوانیت وا بڵێیت. ڕۆژنامەنووسێکی بەریتانی لە دوای ئەم ڕووداوەوە نووسی بووی: عومری سیلفی تەوا بوو. بەڵام کەس وەک ئەو هەلەی نەفەرموو بوو. سیلفی لەمڕۆدا بووە بە تلیاکی تازەی خەلکی.

لە Pitié Salpêtrières psyk کە خەستەخانەی دانشگایە لە پاریس ،من هەندێک جار لەوێ کاردەکەم، خزمەتگووزاری “وازهێنان لە مۆبیل تەلەفۆن” بەو کەسانە پێشکەش دەکرێ لەوێ خەوەنەراون و زەربەی زەریان لە مارپێچەکانی سیلفیدا گووم بوون و یان بوونەتە

Selfiestalkers, ، ئەوانەی کە بە شوێن کەسانی دییەوەن بە ئەوەی خۆیان ڕەزامەندییان نیشان دابێ. ئەم ڕەفتارانە لە درێژ ماوەدا دەبێتە دروستبوونی چاونەیاری (بەخیلی) و ئەقلەخەبوونەوە بەوەی کە هەمووان ژیانیان لە تۆ باشترە.

زۆر نییە کە من وەک ڕەخنەگری خوێندکارێکی نووسەر لە بەرانبەر وەرگرتنی بروانامەکەیدا لە برۆکسل بانگهێشت کرابووم. ئەو ڕۆمانەکی لەسەر گەڕان بەشوێن دەستگیرانە کۆنەکەیدا نووسی بوو کە تیایدا دەستگیرانەکەی وێنەی خۆیی و هاوژینە تازەکەی لە ئینستاگرامدا دادەنێ. مەگەر ئەوان دووچاری نارسیسیزمێکی دوانەیی بوو بوون؟

من خۆم تیا ماوم. حەزم لە تەماشاکردنی ئەوەیە کە خەڵکی چۆن ژیانی خۆیان نمایشدەکەن و کەمێک یاری لەگەڵ ئەو وێنەیەدا دەکەم سەبارەت بەو ژیانەی کەمن دەمەوێ دەربارەی خۆم بە کەسانی دی بدەم. ئەوەش دەزانم هەموو کارێکی شەخسیش سیاسییە.

سێلفی جۆرێکە لە ئاهەنگگرتنی خود و کەسانی دی، بەیادهێنانەوەی ساتێکی کورتخایەنە، جۆرێک لە چوارچیوەنانی فەوزای ژیانە ، شیوازێکە لەوەی کە بڵێی: من سیلفییەک دەگرم کەواتە من هەم. بەڵام ئایا کەسی سیلفیگر کەسێکی نارسیسیستە؟

لێکۆڵینەوەیەکی زۆر ئەوە نیشاندەدەن کە سیلفیگران ، زۆر جار خاوەنییەکی گەورەی نارسیسیستیان هەیە، بەڵام لە بە دواداچوونەکی تازەی Psychology and aging دا نیشانی دەدات کە ئەوانەی لە نێوان سالانی 1946 و 1964 دا نەوەی(boomers) لە دایک بوون ، لە نەوەی millennials (لەدایکبووانی نێوان 1980 و ناوەڕاستی 1990) نارسیسترن.

نارسیزم هەمیشە دیار نییە. دەکرێ لە نیشاننەدانی ئارەزوو بۆ جیهانبینی ئەوانی دیکەدا خۆی نمایش بکات. نەوەی millennials، بوونەتە میراتگری ئایندەیەکی نائارام. بۆیە سەیر نییە کە زۆرینەیەکیان وێنەی خۆ و کەسانی دیکەیان لەدەستداوە. نارسیستەکان لە هەموو زەمەنێکدا هەبوون بەڵام بە راستی چۆن پەیدا بوون؟

دەروونناس Donald Winnicott, کە تا ساڵەکانی 1970 چالاک بوو، ڕوونیکردەتەوە کە دایک ئاوێنەی یەکەمی منداڵە. نیگاگۆڕەکەی دایک کە کاردانەوە یان قبوبوڵکردنی هەستەکانی کۆرپەیە ، بڕیاردەری ئەوەیە کە کۆرپە چ خۆناسییەکی self-esteemێکی هەبێت. ئەگەر دایک شپرزە بێت و سەرقاڵی شتی دیکە بێت کاتێک ئەشکی مندالەکەی دەگرێت، ئەوا کۆرپە هەستی کەسێکی بەجێهێڵراوی تیا دروستدەبێت تەنانەت ئەگەر دایک لە باری فیزیکییەوە لە منداڵەکەیەوە نزیکیش بێت. بۆیە دەکرێ دڵەترسێیەکی گەورە "تراومایەک" پەیدا بێت و تاک لەگەڵ خۆیدا هەموو تەمەنی هەڵیبگرێ. بەمشێوەیە کۆرپە "من"ێکی ساختە دروستدەکات و هەمیشە لە نیگای ئەوی دیدا بەشوێن دانپیانانەوەیە, confirmation. من لەم ڕۆژانەدا جارێکی تر ئەوم خوێندەوە و کەوتمە خەیاڵی زەمەنی گیرۆدەبوونی ئێمە بە سیلفییەوە. کولتوری سەلفی لەسەرچی ڕاوەستاوە جگە لە گەڕان بەشوێن نیگای دانپیانان وقبوڵکردنی دایک یان باوکەوە نەبێ؟ رۆژگارێک ئینسان وێنەی منداڵەکانی خۆی پیشانی کەسانی دیکە دەدا. لە ئێستادا منداڵی خۆ بۆتە موڵکی گشت. ئەم جۆرە لە هەراجکردنی کۆرپە و مندال لە تۆڕە کۆمەلایەتییەکاندا چی بە خێوەنەی ئەوان دەکات شتێکە و ئێمە تەنها دەکرێ بە خەیاڵ پەی بگەین.

من لەگەڵ نەخۆشەکانی خۆمدا، بەشێکی زۆر کار لەسەر کۆمێنیکاسیۆنی ناوشەیی و کاردانەوەی دەموچاویی دەکەم. من هەولدەدەم نیگایەکی دانپیانانەیان پێببەخشم کە ئەوان قەت وەریاننەگرتووە.

Donald Winnicott لە جێگایەکی تردا دەڵێ کە دایک پاش ماوەیەک، دەبێ ئەوە فێری منداڵەکەی بکات کە بەرگەی خودتەنهایی بگرێت. دایکێکی هەمیشە ئامادە و لەبەردەستدا بوو سیندرۆمی جێهێڵراوی لای منداڵ دەخوڵقێنێ. دایک دەکرێ دەربڕینی: “good enough”.، هەندێ کافییە قبوڵبکات. تەنانەت دەروونناسیش دەبێ “هیند کافی”یە قبوڵبکات و بە نەخۆشی نیشان بدات کە ئەو کەسێک نییە کە قابیلی جێگرتنەوە نەبێت.

لە نەوەدەکاندا ئینتەرنێت پەیدا بوو ولە 2000کاندا تۆڕە کۆمەلایەتییەکان. لەو کاتەوە ئیمە لە نێوان چەندەها شوێنی مەجازیدا لە هاتووچۆداین. مەیل دەنووسین ، ئیس ئیم ئێس دەنێرین، وێنە لەسەر فەیسبووک و ئینستا دادەنێین و لایک دەکەین. ئابووری ئەمڕۆکەی لەسەر سەرنجدان راوەستاو ، دایک و باوک لە نادیاریدا ڕادەگرێت و منداڵانێکی نارسیسیستی دەخوڵقێنێ. پێموایە دەکرێ بەرەو خراپتریش بڕوات، بەڵام چارە لە کوێدایە؟

من لانی کەم وەڵام لای Kenneth Wright و بەرهەمەکەی کە بە ناوی Mirroring and attunement – self-realization in psychoanalysis and art från 2009 دا دەبینمەوە.

Wright ڕوونیدەکاتەوە ئەو شتەی دەتوانێت ئەو بۆشاییە پر بکاتەوە کە لە غیابی نیگای دایکدا دروست دەبێت، هونەرە. لە هونەردایە کە دەکرێ لە بری نەبوونی خۆشەویستی و نەبوونی نیگا لەسەرمان کە قەت وەرنەگیراوە، ئەو دڵنەواییە بەدەستبێنینەوە.

بەڵام هونەریش دەبێ کاری گەڕان بێت بەشوێن ئەو دڵنیانامەدا کە سەروکاری لەگەڵ دانپیاناندایە، وەک چۆن هیگڵ دەڵێ: گەرانی ئینسان بەدوایی دانپیاناندا زۆر بەهێزترە لە غەریزەی سیکسی.

Amalia Ulman, Cindy Sherman, Rafia Santana, Arvida Byström och Mikael Olsson. هەریەکە لەم هونەرمەندانەی سەرەوە، جۆرێک گەمەیان لەگەڵ سیلفی و دووبارە هەڵوەشاندنەوەی میکانیزمەکانی سیلفییدا کردووە.

بەڵام ئایا کەسی سیلفیگر کەسێکی نارسیسیستە؟

لە راستیدا وەلام بە نا یە، بە تایبەت ئەگەر سەرنجێک لە خودی ئەفسانەی نارسیس بدەین.

نارسیس پێویستی بە کەسی دیکە نییە. ئەو هەندە سەرقاڵی کاردانەوەی وێنەکەی خۆیەتی کە تەنانەت خۆشەویستی “ئێخۆ یان ئێکۆ”ی پەریش رەتدەکاتەوە. ئەو ناتوانێ خۆی لە چاوانی کەسێکی دیکەوە خۆش بووێت. نارسیس کەسێکی خودرازییە کە پیوایە پێویستی بە کەسی دیکە نییە. کەسی سیلفیگر پێچەوانەی ئەمەیە.

لەو شوێنەی نارسیس “ئیخۆ یان ئێکۆ” ڕەتدەکاتەوە بە گوێرەی ئەفسانە یۆنانییەکە، (ئێکۆ بە مانای دەنگدانەوە دێت، وەرگێڕ)، خودی سیلفی دەبێتە بانگەوازێک بۆ دەنگدانەوە. بەشێک لە ئیکۆلۆژییەکی کۆمەلایەتی کە پێمان دەڵێ ئێمە کێین و دەمانەوێ کێی دیکە بین. بیگوومان ئەویش بەو ئاستەی کە کەسی سیلفیگر دەیەوێت چەند لە خودبیرکردنەوە و تێرامانی خۆی بە کەسانی دی بگەیەنێ. سیلفی شیوازێکی دیکەی دەستگیرۆییکردن لە کەسانی دییە. ئەویش لە ڕێگەی لایک و دانانی کۆمینتاری پۆزەتیڤەوە بۆ ئەوانەی کە وێنەکانی خۆیان بلاودەکەنەوە. چونکە بلاوکردنەوەی وێنەی خۆیش، جۆرێک لە ئازایەتی پێویستە. ئەوەی کە ئەم جۆرە بە ئیکۆلۆژییەکی

کۆمەلایەتی ناودەبرێت لە خۆیدا زۆر ئیکۆلۆگییانە نییە بۆ ژینگە بەل□ بەرچاوگرتنی ئەوەی کە سیلفیگرتن چەند گازی دووم ئۆکسیدی کاربۆن مەسرەفدەکات، ئەمە بۆ خۆی بابەتی باسێکی ترە.

هەرچۆنێک ئێمە بیرکەینەوە و سەرنجمان لەسەر سیلفی بێت، ئێمە خۆمان ل□ بەرانبەر subkultur ،ژێرفەرهەنگێکدا دەبینینەوە کە هاتووە تا بمێنێتەوە. بەوەی کە عەقلە گەورەکانی سەردەممان چاویان ناچێتە سەر ئەم دیاردە کولتوورییە بەو شێوەی کە دەبوایە، گێرەرەوەی شتیکە دەرباری خۆیان وەک لەوەی دەرباری ئەم فۆرمە کولتورییە بێت. ئەوەشمان بیرنەچێت کە **Roland Barthes یەکێک لە جوانترین تێکستەکانی خۆی سەبارەت بە ئۆتۆمبیلی Citroën بوو. با سیلفیش مرد بێ، بەلام بژی سیلفی.**

لینکی وتارەکە بە سویدی لە رۆژنامەی ئێوارانی سویدی ئافتۆنبلادیت.

https://www.aftonbladet.se/kultur/konst/a/z7ajdr/sinziana-ravini-om-selfies

---

بەشداری پارتی لە شەڕی حاجی ئۆمەران لە نێوان مەسعود بارزانی و سەید کاکە!-3-… عەلی مەحمود محەمەد

تەنانەت کەناڵەکانی راگەیاندنی ئێرانیش هەموو دوبارەی دەکەنەوە کە پارتی شەریکە ئۆپەراسیۆنی سەرکەوتووی فەجری دوو بووە, بە پێچەوانەی زۆرینەوە, مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ئەو کات و ئێستا, هاشا لەوە دەکات بەشداری راستەوخۆی ئۆپەراسیۆنی فەجری دوویان کردبێت, وەلێ هەر خۆشی دان بەوەدا دەنێت کە ئاگاداری پەلامارەکە بوونە و هەماهەنگیان لە دوو قۆڵەوە بە قازانجی ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو و کۆماری ئیسلامی ئێران کردووە, لە بەرەی قەسرێ ناودەشت و سیدەکان, گرنتیان داوەتە کۆماری ئیسلامی ئێران لەم دوو قۆڵەوە بێخەم بن و دەیان پارێزن لە مەترسی پەلاماری

سوپای عێراق, ئەوەی کەمترین هوشیاری کاری سەربازی هەبێت دەزانێت هەر ئەوەندە هەماهەنگی و بەشدارییە لە پرۆسەی جەنگ, بە هێرشی هێزێك بۆ ناو خاکی ولاتێکی دیکە پاراستنی هێرش بەران لە دوو قۆڵ لە کەی سێ قوڵ زۆر زیاتریشە لە بەشداریکردن, هێزی پێلاماردەر لە قولایی 16 کم دەورەدراوە بە هێزی وڵاتی هێرش بەکراو کە لەوکاتەدا لە لوتکەی بەهێزی خۆیدا بوو.

هەندێك لە بەشداربووانی ئەوکاتی بەرەی ناودەشت پێیان وایە بەشێك بوونە لە بەرەی شەڕەکە ئەگەر لە ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران تاکە کەسێکیش بەشداری نەکردبێت, بەڵکە هاوکات و هاوتەنیشت بەرەیەکی دیکەیان کردەتەوە لە مێژووی نوێی کورددا بە شەڕی قەندیلی دوو ناسراوە, بەڵام ساغبێتەوە پارتی وەك چاوساغ و ڕێنیشاندەری کردووە لە حاجی ئۆمەران و هێزەکانی ئێرانی بردەتە ناو قولایی خاکی عێراقەوە , بە قولایی 10 میل بە پشت سەنگەرەکانی حکومەتی عێراق لە بەرەی حاجی ئۆمەران و 24 کاتژمێر زووتر بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردووە, دیارە بارزانی ئەمەش بە بەشداری لە جەنگ نازانێت, چونکە فیشەکی تێدا نەتەقێنراوە, لە رووی سەربازییەوە کارەساتی خولقاندووە بە هێزەکانی عێراقی, هەموو دەزانین هێزەکانی پارتی لە روی چەك و مرۆییەوە لەوکاتە لە ئاستی ئۆپەراسیۆنێکی وادا نەبووە, ئەوەی هەیبووە شارەزایی و ناسینی خەڵکی ناوچەکە و زانیاری هەواڵگری بووە, شارەزایانە ئەمانەی بەکار هێناوە وەك راگەیاندنەکانی ئێرانی ئاماژەی پێ دەدەن.

بارزانی لە یاداوەرەکانیدا دەنووسێت “بە مەبەستی کەمکردنەوەی گوشار لەسەر بەرەکانی ناوەڕاست و باشوور, ئێران بڕیاری دا بەرەیەکی نوێ لە میحوەری حاجی ئۆمەران بکاتەوە لە ژێر ناونیشانی (وەلفەجری دوو), بۆ ئەم مەبەستەش پلانی گرتنی بەرزاییەکانی حاجی ئۆمەرانی داڕشت, بە پێی پلانەکە هێزەکەیان تا گەڵاڵە دادەبەزین بۆ مەبەستی کردنەوەی رێی قەسرە بۆ ناودەشت.

سەرهەنگ شیرازی و موحسین ڕەزایی سەردانی خانەیان کرد, بە مەبەستی باس و گفتوگۆ لەسەر پلانەکەیان و داوای چاوپێکەوتنی منیان کرد. لە بەشێکی دیدارەکەدا داوای بەشداری پێشمەرگەیان لە هێرشەکەدا کرد, لە وەڵامدا بۆم روون کردنەوە کە پێشمەرگە ناتوانێت راستەوخۆ بەشداری لە هێرشەکەدا بکات, چونکە هێزی گەورە, ئیمکاناتی پێویست و ئەزموونی شەڕی سەربازیی گەورەمان نییە, شەڕی ئێمە شەڕی پارتیزانییە.

پێشم گوتن, ئێمە هێز دەنێرین بۆ ناوچەی ناودەشت و بەمەش ئەوە لە لایەکی بەرەی شەڕ دڵنیا دەبن و بە ئەمەش دەرگایەکی گەورە بەرەو ناوچەکانی ڕەواندز و قەڵادزێ دەکرێتەوە و ......, لە لای بەرەی

ڕۆژئاواش، واتا لای سیدەکان، هەزمان هەیە و هەر هەڕەشەو مەترسیەك لەو دوو ڕێیەوە بەتان بێت، پێشمەرگە بەریان پێ دەگرێت و ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، چونکە دیار بوو مەترسیی ئەوەیان هەبوو لە دوو لاوە هێرشیان بکرێتە سەر، بەڵێ بەم وەڵامەی من زۆر خۆشحاڵ بوون. هەروەها پێم گوتن کە بۆ ناوچەی ناودەشت لە رووی لۆجستیکەوە زۆر دوورەو کاتێکی باشی پێویستە تا ڕێی قەسرە دەکرێتەوە، بەڵێ ئەگەر ئەوە لە رووی گواستنەوەی بریندارو گەیاندنی پێویستییەکان بە هەلیکۆپتەر یارمەتیمان نەدەن، بە مانای ئەوەیە لەو بەرەیە تووشی کارەسات دەبین.

بە ئەو مەبەستە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی بەرەی جود قسەمان کرد، لە مەکتەبی سیاسی پارتیش کۆبوونەوە کرا، هەموویان پێیان خۆش بوو هێزی جوود بچێتە ناوچەی ناودەشت. بڕیار بوو ئەگەر یەکێتیش ڕێی پێگرتن، لەسەر ئەو تاوانانەی بەرامبەر بە پێشمەرگەکانی حشع و حسك لە بەهاری 1983 کردبووی، تۆڵەی خۆیان لە یەکێتی بکەنەوە، کە دەیان پێشمەرگەی دیلی لە شەهید کردبوون. لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە کاك ئیدریس لە لایەن جودەوە سەرپەرشتی هێرشەکە بکات" لەوەدا ئایا بارزانی ئەنجامی کۆبوونەوەی خۆی لە گەڵ ئێرانییەکان بە لایەنەکانی بەرەی جود باس کردووە؟؟".

لەسەر وردەکاری پلانەکە، ناکۆکی کەوتە نێوان ژمارەیەك بەرپرسی سوپای پاسداران و جەیشی ئێرانەوە، کە نا کامە و لە خۆبایی بوون. کەسەکیان بەناوی ڕەبیعی گوتی: هەزاران پاسدار شەهید بێت بێتان گرنگ نییە، بەڵام ناتانەوێت پێشمەرگەیەك خوێنی لێ بێت. منیش بە توندی وەڵامم دایەوە، دواتر هەموو ڕەخنەی توندیان لە ڕەبیعی گرت. بەشداربوانی کۆبوونەوەکە بریتی بوون لە سەرهەنگ ستاری، نوێنەری جەیش، سەرهەنگ جەلالی، نوێنەری لەشکری 64ی ورمێ و ئیستەکی، نوێنەری سوپای پاسداران).

ڕۆژی 20-7-1983، هێرشی ئێران بۆ بەرزاییەکانی باکوور و باشوور و ڕۆژئاوای حاجی ئۆمەران دەستی پێکرد. سەرەتا لە زۆر شوێن سەرکەوتنی بە پەلەیان بە دەست هێنا و بەرزاییەکانیان گرت، بەڵام لە ناو خودی حاجی ئۆمەران و شاقامەکانی بە دەربەند، عێراق بەرگرییەکی توندی کرد، بەڵام دوای شەڕێکی قورس حاجی ئۆمەران تا رایات و بەرزاییەکانی بەتەواوی کەوتنە دەست ئێران. دوای گرتنی ناوچەکە هەر زوو ناوی شوێنەکانیان گۆڕی و ناوی خۆیان لەسەر دانا، کە من بەم کارەیان نیگەران بووم و لە کۆبوونەوەی ڕۆژی 30-7-1983 لەگەڵ شیرازی و موحسین ڕەزایی ناڕەزایەتییەکی توندم نیشان دا، داوام لێ کردن ڕێنمایی و ئامۆژگاری بە هێزەکانیان بدەن واز لەم کارەیان بهێنن و بە کردەوەش کردیان. ئێران نەیتوانی لە رایات

بچێتە خوارتر, بەهەی ئەم شەڕەوە خەڵکێکی زۆر لە ناوچەکە ئاوارە بوون . بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شۆڕشی گوڵان – ل 202, 203, 204″.
پێی دەچێت پارتی و ئێران بە ئۆپەراسیۆنەکە ژووری عەمەلیاتی هاوبەشیان پێك هێنابێت, دەنا کۆبوونەوە دوای کۆبوونەوە چۆن وا بە سانایی و زویی رێکدەخرێت؟؟, ئەگەر پارتی بەشدار نییە چ پێویست دەکات بەم هەموو کۆبونەوانە, لە لایەکی دییەوە ئەو مێژووەی بارزانی دیاریکردووە بۆ کۆبونەوەی دووەم و ناڕەزایی دەربڕین بۆ گۆڕینی ناوی شوێنەکان لە لایەن ئێرانەوە هەڵەیە, راستە لە 20ی یەلی ئێرانیینەکان و پارتی بەناو هێزەکانی بەعسدا 24 کاتژمێر زووتر چوونەتە پشت بەرەی شەڕەوە, لە هەشتا تەقە دەستی پێ نەکردووە, شوێنەکان هەموو بەدەست عێراقەوەن, لە کاتژمێری یەکەمی هەینی رێکەوتی 22-7-1983 شەڕ دەستی پێکردووە, بە گۆڕینی ناوی شوێنەکانیش کەوتەتە دوای رێکەوتی دەستپێکی ئۆپەراسیۆنەکەوە, بەیە ئەو کۆبونەوەیە دوای ئەو مێژووە ئەنجام دراوە کە بارزانی ئاماژەی پێی داوە لە یاداشتەکەیدا.
لە هەمان کاتدا ئەگەر بەشدار نین لە ئۆپەراسیۆنەکە, پێویست بە ناڕەزایەتی دەکات لە گۆڕینی ناوی تەنانەت چیاکانیش؟.
“هێزەکانی ئێران لە لایەن شیرازی و موحسین رەزاییەوە فەرماندەیی دەکران, هێزەکانی عێراقیش لە لایەن فەریق روکن , نەعمە حوسێن فارس ئەلمحیاوی, فەرماندەی فەیلەقی پێنجەوە سەرپەرشتیی دەکران. سەددام خۆیشی سەردانی دیانای کردبوو, لەم شەڕەدا عێراق چەکی کیمیایی بەکار هێنا.
لە بەرەی ناودەشتیش کە هێزەکانمان چەندین جار کەوتنە بەر هێرش و پەلاماری فڕۆکە و هەلیکۆپتەرەکانی عێراق, ئێران بە هیچ شێوەیەك هاوکاریی نەکردین. لە رۆژی 6ی ئاب هێزەکانمان بۆ چۆی بەردومان کران و دوو پێشمەرگە شەهید بوون و سێیش برینندار بوون . بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شۆڕشی گوڵان- ل 205″. بارزانی ئاماژە بەوە ناکات, هێزەکانی ئەوان کێ فەرماندەیی دەکرد؟, شوێنی فەرماندەییەکە کوێ بوو؟.
” هەرچەندە شکستەکەی سەددام بەرانبەر بە ئێران, شکستێکی گەورە نەبوو, بەڵام کردی بە بیانوو بۆ تاوانە مێژووییەکەی بەرانبەر بە بارزانییەکان و لە رۆژی 31 تەمووزی 1983 دا هەشت هەزار کەسی بارزانی لە تەمەنی 12 تا 90 ساڵان جینۆساید کرا. بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شۆڕشی گوڵان-ل 206.”.
لەوکاتەدا کە ئێرانییەکان لە فەجری یەك لە باشوور بە سەختی تێك

شکابوون, سوپای ئێران دەهێنرێتە پشت جەبهەوە بە قەولی ئێرانییەکان, پانتاییەکی 380 کم چوارگۆشە لەو ناوچە سەختە داگیر دەکرێت, زیاتر لە 4000 کوژراو بریندار و سەدان دیل دەدرێت, تەرزێکی نوێ لە جەنگ لەناو خاکی عێراق دادەهێنرێت, بە قازانجی کۆماری ئیسلامی ئێرانو بە بروای کاك مەسعود بارزانی شکستێکی گەورە نەبووە؟, هەرچەندە هیچ بهانەیەك بۆ جینۆسایدکردنی ئەو بارزانییە سڤیلانە نەبووە, هیچ رۆڵێکیان لەو ئۆپەراسیۆنەدا نەبووە, ئەوەی کرا بڕیاری مەرگی دەرەوەی پرۆسەی دادگاو جینۆسایدێکی عیار 24 بوو.

دیارە بارزانی ئاگای لەوە نییە لەم شەڕەدا داهێنانی کردووە, بەوەی جەنگی ئێران عێراقی هێناوەتە ناو خاکی عێراقەوە, بە تایبەتیش ناو کوردستانەوە, بۆتە ماڵوێرانی بۆ ناوچەیەکی بەرفراوان لانی کەم 43 گوند و شارە دێ , بووە سەرەتایەك بوو بۆ وێرانکردنی کوردستان و سوتاندنی لە ئاگری جەنگی کۆنەپەرستانەی ئێران عێراقدا. بەو کارەی هێزە چەکدارەکانی لە خەبات بە رزگاری نەتەوەیی کردۆتە هێزێکی ئاراستەکراو لە لایەن ئێرانەوە.

بارزانی دەزانێت ئەمەی ئەو دەیکات ئینکارکردنە لە بەشداری لە جەنگێك بۆتە هۆکاری تاوانێکی مەزن, ئیتر قوربانییەکان چی ئەو بن گرنگ نییە, بە مرۆڤایەتی, گرنگ هەڵەی ئەو هۆکار بووە بە تاوانەکە و پێویستە دان بە راستییەکاندا بنێت و داوای لێبوردن لە قوربانییەکان وخەڵکی ناوچەکەو هەموو زیان لێکەوتووانی ئۆپەراسیۆنەکە بکات و بە سامانی پارتەکەی قەرەبووی مادییان بکاتەوە, وە تەواوی دۆکۆمێنتەکانی تایبەت بە ئۆپەراسیۆنەکەو زانیارییەکانی ئاشکرا بکات, کاتێکیش دوای سێ بۆ پێنج ساڵ هەمان پرۆسەو کار چەندین جار دووبارە دەکاتەوە, ئەمجارە لە گەڵ ینك و حسیك و بزووتنەوەی ئیسلامی و حیزبوڵاکان, دەربەی ئەوەیە ژیانی خەڵکیان بە گرنگ نەبووەو قوماریان بە چارەنووسی گەلەوە کردووەو پەندیان لەو شکستە گەورەیە وەرنەگرتووە.

سەید کاکە پارتی بەشداری کردووە؟

سەید کاکە یەکێك لە فەرماندە مەیدانییەکانی ئەوکاتی حسك و ئەندامی سەرکردایەتی پێشووی پارتی دیموکراتی کوردستان لە یاداشتەکانیدا دەنووسێت"… حیزب "مەبەستی حسیك ە"منیان نارد بۆ ناوچەی حەسارۆست هەرێمی 9ی باڵەکمان لەوە بوو ئەحمەد فەقێ رەش بەرپرسیان بوو ماڵ و منداڵی لەوە بوون, کە چووم بارودۆخەکە زۆر باش بوو چەند شەڕێکمان لەگەڵ رژێم کرد. هەر لەو کاتەدا ئێران

هێرشی کردە سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران ئەمە لەسەر شاخی بەردبووك بووین تەماشای ئەو شەڕەمان دەکرد چونکە شاخی بەردبووك لە ناوچەی چۆمان و حاجی ئۆمەران و رایات و ئازادی و زینوێی لە دیاربوو سوپای عێراق زۆر بەرهەڵستیان نەکرد حاجی ئۆمەران و زیوە و خەلان و ئازادی و رایات لە لایەن ئێران گیران و پارتی 50 پێشمەرگەیەکیان لە گەڵ بەشی ئێران بوو تەنیا بۆ شارەزایی هاتبوون و شەڕیان نەدەکرد, بەلام هەندێك چەکی هەردوو لایان ” عێراق و ئێران” یان بۆ خۆیان کۆکردەوە و زۆر کەس لە پاش گرتنی حاجی ئۆمەران و ناوچەکە پڕوپاگەندەیان دەکرد دەیانگوت پارتی دەوری باشی هەبوو. ل 344-345 بیرەوەری پێشمەرگەیەك – سەید کاکە- چاپی چوارەم 2020.

سەید کاکە وەك شایەد حاڵێك و بینەرێکی هێرشەکە دان بەوەدا دەنێت کە پارتی بەشداری شەڕەکەی کردووە وەك شارەزاو چاو ساغ, وە دەستکەوتیشیان هەبووە.

لە روی سەربازییەوە شارەزاو چاوساغی رۆڵی کاراترە لە بەشداری سەربازی نە شارەزا بە تایبەت لە ناوچەیەکی سەختی وەك حاجی ئۆمەران, بۆ ئێرانییەکان ئەو شارەزایانە رۆڵی زیاتر لە سەدان جاری نا شارەزاکانیان بینیووە لە ئۆپەراسیۆنەکە.

ئەگەر پارتی بە یەك کەسیش بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردبێت, هاتبێتە ناو سنووری گۆڕەپانی ئۆپەراسیۆنەکەوە, وە کارێکی دیاری کراوی لە بەرژەوەندی لایەکی شەڕکەرەکان بینیبێت ئەوا بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردووە لە رووی پراتیکەوە.

کۆماری ئیسلامی لە جەنگدا شەپۆڵی مرۆیی لە پەلامارەکانی بەکار دەهێنا بۆ تەقاندنەوەی کێڵگەی مینەکان و بڕینی سەنگەرەکانی پێشەوەی سوپای عێراقی, هێزی زۆر بوو وە پێویستی بە چەکداری پارتی نەبوو لە بەرەی جەنگ, بۆ ئەو ئەوە گرنگ بوو ئەو چاوساغانە 24 کاتژمێر زووتر, هێزەکانیان بردە پشت سەنگەرەکانی پێشەوەی سوپای عێراق و ئامادە کران بۆ چرکە ساتی هاوارکردنی ئەلاهو ئەکبەر و راگەیاندنی سەرکەوتن, لە رووی سەربازییەوە ئەوە گەورەترین کار بووە لە مەودای ئۆپەراسیۆنەکە کرابێت, خودی ئێرانییەکانیش لە لێدوان و نووسینەکانیان ئەو دەست راکێشانە بە سەرکەوتنی ئۆپەراسیۆنەکە دەزانن.

ئەی پرۆفیسۆر عەلی تەتەر چی دەڵێت؟

بە پێی ئاماژەی دکتۆر عەلی تەتەر پارێزگاری ئێستای شاری دهۆك بێت لە وتارێك بەناوی ” حکومەتی عێراق و جینۆسایدی بارزانییەکان”
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=397558890345662&set=a.

168423243259229.26111.165422603559293&type=1&relevant_count=1
“کە لەساڵی 2013 لە ژمارە 940ی گۆڤاری گوڵان بڵاوی کردۆتەوە, پارتی بەشداری ئەو شەڕەی نەکردووە, ئەو هەڵوێستەکەی لە وتەی پێشووتری بارزانی وەرگرتووە, نەك ئەنجامی لێکۆڵینەوەو شیکاری پرۆفیسۆرێك بێت لێکۆڵینەوە لە روداوێکی مێژوویی بکات بۆتە هۆکاری کردەیەکی جینۆساید, ئەو دەنووسێت” مەسعود بارزانی دەڵێت:” ساڵی ١٩٨٣ ئێمە لە شەڕی حاجی ئۆمەران بەو شێوەیەی کە حکومەتی عێراق باسی لێدەکرد بەشداریمان لەو شەڕەدا نەکردبوو، هێزەکانمان لە ناوچەی (ناودەشت) بوون و بەرەی شەڕی ئێمە لەگەڵ ئەوان جیاواز بوو و ورژاندنی بەشداری پارتی دیموکراتی کوردستان لە جەنگدا، تەنیا بیانوو□ی□ك بوو بۆ لەناوبردنی بارزانییەکان.«”لێرە پرۆفیسۆر تەتەر وەك شایەدحا□□□ك قسە ناکات راستییەکان دەربخات, بەڵکە وەك داکۆکیەرێك بەرگری لە وتەی سەرۆکەکەی دەکات.
بە وتەی دکتۆر عەلی تەتەر بەڕێز مەسعود بارزانی ساڵی دواتریش دوبارە نکۆڵی لە بەشداریکردنیان لە فەجری دوو کردۆتەوە, کە دواتر فەتحیشی بۆ زیادکرا “مسعود بارزانی لە پاییزی ١٩٨٤ لە وەلامی پرسیارێکی گۆڤاری (ئەلحوریە)دا کە ئایا ئەوان لە گرتنی حاجی ئۆمەران هاوکاری ئێرانیان کردبوو؟ لە وەلامدا وتبووی: ئێران هێزێکی زۆری مرۆڤی هەبوو و پێویستی بە هێزی ئەوان نەدەکردو ئەو قسانەی کە لەسەر زاری سەدام حوسێن بلاوببووەوە تەنیا بیانووییەك بوو بۆ بێسەروشوێنکردنی بارزانییەکان. “.

بەڵگەیەکی دی کاك دکتۆر تەتەر بۆ بەشدارینەکردنیان ئەوەیە” هەتا حکومەتی ئێران بەڕێوەبردنی ئەم ناوچەیەی نەدابووە دەست پارتی، لە کاتێکدا کە ناوچە و دەوروبەری لە ژێر کاریگەری پارتیدا بوون، بەڵکو بەڕێوەبەرایەتیەکەی دابووە دەست هێزەکانی حزبی دەعوەی ئیسلامی.”, ئەم بەڵگەیەش بۆ پرۆفیسۆرێکی یاری□د□ر زۆر لاوازە, قوتابی من بوایە سفرم دەدا پێی, خۆ دواتر لە هەڵەبجەش ئێران هەر وای لێیان کردەوە, ئێران تەنها وەك مقاش و کرێگرتە ئەوانی بەکار دەهێنا, نەك بیانکات بە شەریك و حوکمڕان و سەرداری ناوچەکانیان, لەوەش زیاتر بەعس بە بەعسی خۆی ناوی چیاو بەرزاییەکانی ناگۆڕی, کەچی ئێران لە یەکەم چرکەی داگیرکردندا ناوی دەوروبەری حاجی ئۆمەرانی کردە شەهید سەدر.

ناودەشت خۆ لە بەتلیس نییە, بە چاو شەڕەکە ئەبینن ئەگەر لە بەرزاییەکانی گابەڵەك و سەری پایەو زینوێی گەز گەزەوە سەرپەرشتی ئۆپەراسیۆنەکە کرا بێت, لێ جەنابی پرۆفیسۆر نە ئاگای لە

جوگرافیایە, نە مێژوو, نە شارەزای کاری سەربازیشە, لە هەمووشی خراپتر میتۆدی زانستی لێکۆڵینەوە نازانێت یان پەیڕەوی نەکردووە لە لێکۆڵینەوەکەی بۆ گەیشتن بە راستییەکان نەك بەرگریکردن لە سەرۆکەکەی.
لە کۆتاییدا پێویستە راستییەکان ئاشکرا بکرێن, نکۆڵی لە حەقیقەت نەکرێت, دان بە هەڵەکاندا بنرێت و لە یاداشتەکاندا راستییەکان بووترێت وە قەرەبووی مادی و مەعنەوی قوربانیانی فەجری دوو بکرێتەوە.

ماویەتی…

کارگەی شیعر!… سەدیق سەعید ڕواندزی

ئایا شیعر نووسین ئیلهام و سرووشە، یان وەک هەر دەقێکی دیکە، پلان و ڕامان و بیرکردنەوەیە و بە بەرنامە دەنووسرێت؟ شیعر چۆن لە دایک دەبێت و لە چ هەڵومەرجێکی دەروونی و کەسی و کۆمەڵایی□تی دەنووسرێت؟ ڕەنگە تا ئێستا شاعیرانیش بە وردی و ڕەهایی نەیانتوانیبێت، گوزارشت لەو ساتە دەروونی و ڕوحیانەی خۆیان بکەن، کە شیعری تێدا دەنووسن. بەڵکو وەک پەش□و تەنی (وەک شۆخێکی دوودڵ وایە، بە دەگمەن دێ یان هەر نایە). بۆیە بە بڕوای من، شیعر نووسین دۆخ و سرووتێکی زۆر تایبەتی ڕوحیە و کردەی شیعر نووسین لە دەرەوەی ئەو زەمەنە فیزیکییە کە شاعیر تیایدا دەژیت و بەڵکو زەمەنی پەنهانی ناخ، ڕۆڵی بنەڕەتی لە نووسینی شیعردا هەیە. ئەمە بەو مانایە نییە، کە زەمەنی دەرەکی، بەرکەوتن لەگەڵ واقیع و ڕووداوەکانی دەوروبەر، فاکتی نووسینی شیعر نەبن ، بەڵکو بەو مانایەی هەر چییەک و هەرچۆنێک بێت، دواجار شیعر نووسین کردەیەکی دەروونی سەخت و ئاڵۆزە و ئەوە نییە شاعیر بۆی دابنیشێت و هەر ڕۆژە و شتێک بنووسێت و هەر ڕووداوێک و دیاردەیەکی بینی، بیکاتە نووسین و دواتریش بە خەیاڵی خۆی ناوی بنێت شیعر، بەدەر لەوەی ئاخۆ لە تێڕوانینی ئەوانیتر ئەمانە شیعرن یاخود نا؟ بێگومان شیعر نووسین، پەیوەستە بە هەردوو زەمەنی دەروونی و مێژووییەوە، شیعر

لە ڕووی فیزیکییەوە، تەنێ پەیوەندی بە مێژووی نووسینی شیعرەوە هەیە، ئەوەی وەک وزەیەکی شاراوەی شیعری دەمێنێتەوە لە پاڵ نووسینی شیعر، زەمەنی دەروونی شاعیر و ئەو بیر کردنەوە و ڕامان و سرووتە ڕوحیانەن، کە شیعری تێدا لە دایک دەبێت. دەشێ ئەم ئەزموونە جوانتر و بابەتیانەتر شاعیران لێی بدوێن و گوزارشتی لێبکەن، ئەو کات بە وەڵامی ئەو پرسیارە دەگەین، کە ئاخۆ شیعر بە بەرنامەی ڕۆژانە دەنووسرێت؟ ئایا هەموو دەمێک، هەموو ڕووداوێک، هەموو کات و شوێن و بەرکەوتنێک دەبنە هەوێنی نووسینی دەقێکی شیعری لای شاعیران؟ یان هەڵومەرجێکی کەسی و خودی زۆر تایبەتە، کە دواجار شیعری تیادا لە دایک دەبێت. شیعر، ماتریالێکی دروستکراو لە قوڕ و بەرد نییە، تاکو شاعیرێک بتوانێت ڕۆژانە، لە جۆرەها وێنە و دیکۆری جیاوازدا نمایشی بکات، بەڵکو پێویستە بەو بارە کەسی و ڕوحییەی شاعیر تیایدا دەژیت و ئەو بارە دەروونییەش لە پەیوەندی لە گەڵ واقیع و ڕووداوەکان دایە، بەڵام مەرج نییە ئەو پەیوەندییە، بەردەوام زەمینەی شیعرێکی نوێ بێنێتە ئاراوە. چونکە ئەوکات ئەمە لە بەردەم دروستکردنداین نەک نووسین، دروستکردنیش ڕاستە بیرۆکە و ڕامانی دەوێت، بەڵام کردەیەکی پراکتیکییە لەوەی زەینی و هزریی بێت. وەختێ شیعر نووسین لای شاعیرێک دەبێتە کردەیەکی ڕۆژانە، بۆ نموونە وەک قاوە خواردنەوە و جگەرە کێشان و هەرکارێکی دیکەی ڕۆژانەیی و ڕۆتینی، ئەوا بە دڵنیاییەوە ئەمە لە بەردەم دەقێک نین کە ناوی شیعرە، بەڵکو تەنێ لە بەردەم گوتن و نووسین داین کە دەشێ هەموو کەسێک بتوانێت ئەوە بکات. ئەگەر شیعر تەنها نووسین بێت، ئەوا ئێستا زۆربەی هەرە زۆرمان شاعیر دەبووین، بەڵام پرسیار ئەوەیە بۆ هەموو کەس ناتوانێت شاعیر بێت؟ من لە ژیانی خۆمدا، خوێندنەوەم بۆ دەیان دەقی شیعری کردووە، لە هەندێکیان ئەوەندە نزیک بوومەتەوە، تا ڕادەی چوونە نێو ئەو فەزا تایبەتە شیعرییەی کە شاعیر شیعرەکەی تیادا نووسیوە، بەڵام لە هەموو ژیانم نەمتوانیوە یەک دێڕە شیعریش بنووسم. ئەمە بۆچی وایە؟ چونکە پەیوەندی بەو سرووتە تایبەتی و ڕوحی و دەروونییەوە هەیە، کە شاعیر هەیەتی و لای من بوونی نییە. لە ئەزموونی شیعری شاعیرانی ئێمەدا، نموونەی گەلێک شاعیر هەن، نەک لە ماوەی هەفتە و مانگ و ساڵێکدا، نەیانتوانیوە شیعرێک بنووسن، بگرە دوای تێپەڕبوونی دەیان ساڵیش، ئەو کات دەقێکی پێشووتریان تەواو کردووە. ئەحمەد هەردی، شیعرێکی هەیە لە ساڵی 1946 نووسیویەتی و دوای سی و حەوت ساڵ لە 1983 تەواوی دەکات. واتا دوای نزیکەی چڵ ساڵ. لێرەدا، زەمەنە فیزیکی و مێژووییەکە دەڕوات، بەڵام زەمەنی دەروونی و ناخەکی شاعیر، کە پەیوەستە بە زەمەنی نووسینی شیعر دەوەستێت، تا

ئەو کاتەی جارێکی دیکە ئەو زەمەنە دەروونییە دەبێتەوە پاڵنەری تەواوکردنی شیعرەکە. ئەگەر شیعر نووسین وەک کردەیەک بووایە، ئەوا دەبوو بە ماوەیەکی یەکجار کورت، هەردی ئەو شیعرە تەواو بکات، بەڵام بۆچی دوای سی و هەفت ساڵ تەواوی دەکات؟ بێگومان چونکە ئەو سرووتە ڕوحیە و ئەو فەزا دەروونییەی پەیوەستن بە نووسینی شیعر، هێشتا ئامادەیان نەبووە. وەختێ شیعرەکەش تەواو دەکات، هەست بە هیچ جۆرە دابڕانێک ناکەین کە ڕەنگدانەوەی لە سەر ناوەڕۆکی شیعرەکەوە هەبێت، تەنانەت هەستیش ناکەین ئەو دەقە، لەو ماوە دوور و درێژە نووسرابێت و تەواو کرابێت. ڕەفیق سابیر، کە لاوکی هەڵبجەی نووسیوە و بووەتە ناسنامەی ئەو شارە، لە دوای کارەساتی هەڵبجەوە شیعرەکەی نەنووسیوە، بەڵکو دوای زەمەنێکی درێژتر، ئەو کات ئەو کارەساتە لای ئەو دەبێتە شیعر، چونکە لە سەرەتادا ئەو سرووتە ڕوحیە، ئەو هەژانە دەروونییە بوونی نەبووە، تا ماوەیەکی زۆر دوای کارەساتەکە. هەر ڕەفیق سابیر خۆی، لە کتێبی (ڕوانین بە نەو ڕووناکیدا) لە بارەی کردەی شیعر نووسینەوە قسەیەکی یەکجار جوان و سەرنج ڕاکێش دەکات و دەڵێت: ([illegible]) [illegible] ([illegible] . [illegible] :(کە خاڵە شەهاب و ئەنوەر زەراب و جەعفەر عەبدلواحید) سەرکردەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران دەستگیر کران، من شیعرێکی درێژم بەیان نووسی، بەڵام هەمان ئەو قارەمانانە کاتێ لە سێدارە دران، نەمتوانی یەک دێڕیشیان بۆ بنووسم. خۆ کردەی لە سێدارەدانەکە، تراژیدیترە لەگیرانەکە و ڕووداوی شەهید کردنەکەیان، سەد ئەوەندەی گیراانییان مایەی خەم و نیگەرانی و غەمگینی بووە، بەڵام بۆچی هیچ شیعرێکیان بۆ نانووسێت؟ چونکە لە بنەڕەتدا، زەمەن و فەزای نووسینی شیعرێک کە ڕەنگدانەوە و زادەی ئەو ڕووداوە تراژیدیە بێت، لە خەیاڵ و سرووتی شیعریانەی شاعیر بوونی نەبووە. لەو سەنگەیەوە، وەک خوێنەرێکی شیعر، زۆر سەیرم پێهات و بەم مایەی شۆخی بوو، کاتێ لێداونێکی قوبادی جەلی زادەم کەوتە بەرچاو، کە دەڵێت:_(لە ماوەی سەد و هەفتاو یەک ڕۆژدا، سەدو هەفتاو یەک دەقم نووسی و ئالینگاری ئەوانەم کرد، کە پەیان وایە، شیعر ئیلهام و پەیامە و دەبێ بە شاعیر بێت). قوباد، بە جۆرێک لە لە خۆڕازیبوون، داهێنان و خود شانازییەوە باسی ئەوە دەکات کە ڕۆژانە دەقێکی بە درێژایی سەدو هەفتاو یەک ڕۆژ نووسیوە. بەڵام لە ڕاستیدا، هەر کەسێک ئاشنای دنیای شیعر بێت، شیعری بەلاوە گەورە و پیرۆز و شکۆمەند بێت، دەبێ بەو کارەی قوباد کردوویەتی، نائومێد و ڕەشبین بێت، کە شیعر چەند

سادە کراوەتەوە، چەند لە هەزی شیعرییانە و ئستاتیکییانەی خۆی بەتاڵە کراوەتەوە و چۆن شاعیرانێک بەو پێیەی کەم نرخی و بێ بەهاییەوە دەڕوانێ شیعر و دنیای شیعر نووسین. چونکە ئەو جۆرە لە نووسینی شیعر، نەک هیچ داهێنانێکی تێدا نییە، بەڵکو لێدان لە شیعر، بێ بەهاکردن و سادەکردنەوە و بێ نرخکردنی شیعرە، تا ئاستی کردەیەکی ڕۆژانەیی و ڕۆتینی، وەک هەر کارێکی دیکە کە هیچ بوێریی و داهێنانێکی تێدا نییە. نە شیعر، نە هیچ ژانرێکی دیکەی ئەدەبی، کاری ڕۆژانەیی و پیشەیی نین، وەک دارتاشی و نانەوایی تاکو ڕۆژانە کاریان تێدا بکەین، بەڵکو هونەر و داهێنانن و پێویستن نین بە هەموو کات و زەمەنێکەوە. سادەکردنەوەی کردەی شیعر نووسین بە کردەیەکی ڕۆژانەیی ، نە داهێنانە، نە جیاوازکەوتنەوەیە لە شاعیرانی تر، بە پێچەوانەوە بگرە جۆرە تێگەیشتنێکی سادە و ڕووکەشیانەیە لە شیعر و دنیای شیعر. کاتێ شاعیرێک لە ماوەی سەد و هەفتاو یەک ڕۆژدا، ئەوەندە شیعرە دەنووسێت، دەبێ بپرسین بیرکردنەوەی شیعرییانە، ڕامان و سرووتی ڕوحیانە و شیعرییانەی ئەو شاعیر چی و چۆنن؟ دەشێ بە ئەم شاعیرە، بەو پێیەی ژن وەک تیمەی شیعر دەبینێت، ئاسایی بێت ڕۆژانە شیعر بنووسێت، چونکە تا ژیان ماوە ، ژنیش هەر دەمێنێت و تا ژنیش هەبێت، سنگ و مەمک و سوخمەش هەر دەمێنن! بەڵام پرسیار ئەوەیە، ئەمانە لە تێڕوانینی خوێنەرانیشدا هەر شیعر و دەقن، یان تەنها لای خۆی؟ من هاوڕێی شاعیرم هەیە، پێی گوتوم کە لە ماوەی دە مانگدا، نەیتوانیوە شیعرێک بنووسێت، ئیدی نازانم چۆن شاعیرێک ئەو بویرییەی هەیە، بڵێت سەد و هەفتا و یەک شیعرم لەماوەی سەدو هەفتاو یەک ڕۆژدا نووسی؟ دواجار دەڵێم شاعیر، کارگە و فابریکا ی شیعر نییە، تاکو ڕۆژانە و بە بەردەوامی بەرهەمی شیعری هەبێت. ئەگەر کردەی نووسینی شیعر، هێندە سادە و ڕۆژانەیی بووەوە کە شاعیرێک هەموو ڕۆژێک دەقێک بنووسێت، بە دڵنیاییەوە دەبێ گومان لە خۆی وەک شاعیر و لەو بە ناو شیعرانەش بکەین کە دەیانووسێت !

پەراوێز: ئەمەی خوارەوە، لینکی وتەکەی قوبادی جەلی زادەیە.

https://wishe.net/details.aspx?=hewal&jmare=137332&Jor=5

گۆڤـــــاری "ڕابەر" و "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست"، یادەوەری و هەڵسەنگاندن... موئەیەد ئەحمەد

پێشنیوەڕۆی ڕۆژێکی زستانی (١٩٨٨-١٩٨٩) بوو؛ کە هاوڕێ جەماڵ (نادر عەبدولحەمید) هاتەوە بۆ ئەو ماڵە بچووکەی تازە گرتبوومان بەکرێ لەسەرچناری سلێمانی بەرامبەر ویستگەی کارەباکە، کە لە دوو ژوور و مەتبەخێک پێکهاتبوو، کە من و هاوژینم (شیرین عەبدوڵا) و هاوڕێ (جەمال) و هاوژینی (سوریا تاهیر) تیایدا ئەژیاین، بەڕوویەکی خۆش و زەردەخەنەیەکی گەش و ئارامەوە، هەر وەک ئارامی ئەستای، وتی ژمارەی تازەی گۆڤاری "ڕابەر" دەرچووە و هاوخەتی خۆیان لەگەڵ "ڕەوتی کۆمۆنیست"دا ڕاگەیاندووە. منیش لە ناخەوە خۆشحاڵبووم و وتم (جەمال) گیان ئەمە مژدەیەکی زۆر خۆشە و خۆت ئەزانی بایەخێکی زۆر گەورەی هەیە. دواتر ئەو وردەکاری تری باسکرد کەچۆن لەم ژمارە تازەیەی گۆڤاری "ڕابەر" دا هاوڕێیانی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) ساغ بوونەتەوە لەسەر ئەم بڕیارە.(١)
لە یادەمە کە بەناوەڕۆکێکی لەم چەشنەوە وتم ئیتر تەواو "ڕەوتی کۆمۆنیست" و ئەم خەتە مارکسیستییە ئەبێت بۆ کۆمەڵایەتی و بڵاو ئەبێتەوە لە نـاو کۆمەڵگەدا و تـازە لەخەم ڕەخساین و ئەمە جگە لە بایەخی بۆ خۆدی گۆڤاری ڕابەر. هەروەها هەردووکمان جەختمان لەسەر ئەوە کردەوە کە دیارە ئەم دەستە ئەدیب و نووسەرە سۆشیالیست و ئـازادیخوازە هەروا بەئاسانی ئەم هەنگاوە نـانێن تەنانـەت گەر هەمووشیان ئەندامی ڕێکخراوی "ڕەوتی کۆمۆنیست" بن و ئەمە نیشانەی دیاردەی ترە.
بــا بگەڕێمەوە بۆ ئەو کــاتەی کە یەکەم ژمــارەی گۆڤــاری (ڕابەر) دەرچوو لە هاوینی (١٩٨٧)دا، لەو کاتەدا بارودۆخی ئەمنی ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) باش نەبوو، بەتایبەت هی ناوەندەکەی واتە ڕابەری (ڕەوت)، هاوڕێیان (نادر عەبدوالحمید) و (عوسمانی حاجی مارف) و (موئەیەد ئەحمەد)، و هەموو فامیلی و کەسوکار و دۆست و هاوڕێیانی نزیک لەمانەوە کەوتبووینە بەردەم هەڕەشەیەکی ئەمنی جدییەوە. دەرگیری کێشەیەک بووبوین و وەزعیکی زۆر نالەبار گەمارۆی دابووین، سەرباری ئەمانەش بەشێک لەچەپ کەوتبوونە پڕوپاگەندەی نا بەجێی و تەنانەت گەڕکردنیش بۆ ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) و هەندی لە هاوڕێیانمان و هەر ڕۆژە بەڵایەکمان بۆ قووت ئەبووەوە لەسەر شتی

زۆر لاوەکی.

ئێمە لەو کاتەدا لەناوەندی (ڕەوتی کۆمۆنیست)دا؛ بەشێکی باشی کات و ئینێرژیمان بەم کێشە و دەردی سەریانەوە ئەڕۆشت لەبەرئەوەی بارودۆخەکەمان زۆر حەساس بوو و ئەتوانم بڵێم سادەترین هەڵە و تەنانەت هەڵسوکەوتێکی بیرلێنەکراوە لە لایەن هەر هاوڕێ و دۆستێکمانەوە یان کەسوکارمانەوە، ئەبووە مایەی ئەوەی بەردەست دەزگا ئەمنییەکانی بەعسی فاشیست بکەوین و بگیرێین. لەم بارودۆخەدا بووین هەواڵی دەرچوونی یەکەم ژمارەی گ□قاری ڕا بەرمان پێگەیشت کە زۆر دڵخۆشی کردین و ئاسۆیەکی کردەووە بە ڕووماندا و هێز و توانایەکی باشی پێبەخشین.

هەواڵی دەرچوونی یەکەم ژمارەی گ□قاری (ڕا بەر)مان هەر لە لایەن هاوڕێ نادرەوە پێگەیشت کە ئەو پەیوەندی بەخەتی ڕێکخراوەیی کەرکووکەوە هەبوو لە ڕێگەی هاوڕێ (سەمیر نوری)یەوە. هاوڕێ (سەمیر نوری) ڕاستی□خ□ لەگەڵ ئەندامانی (ڕەوت)، (جەماڵ کۆشش) و (عەبدوڵا سڵێمان – مەشخەڵ) لە پەیوەندا بوو و ئەم دوو هاوڕێیەش لەگەڵ هاوڕێ (نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد – هۆشەنگ)دا لەناو (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست)دا خەریکی چالاکی بوون. هەربۆیە هەواڵەکانی گ□قارەکە و هەرشتێکی تازە پەیوەندی بەحەلقەکە و گ□قاری "ڕا بەر"ەوە هەبووایە ئەگەیشتەوە بە ناوەندی ڕێکخراوی "ڕەوتی کۆمۆنیست" و ئیتر گ□قارەکەش لەناو هاوڕێیاندا بڵاوئەکرایەوە.

کاتێک ک□ گ□قاری "ڕا بەر" دەرچوو؛ هەم ئامادەیی ئەوتۆمان نەبوو و هەم نەپەرژاینە سەر ئەوەی باسی تیوری ئەدەب ب□ه□نینە ئاراوەوە و ڕا و بۆچوونەکانمان گەڵاڵە بکەین سەبارەت بە "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" و گ□قاری "ڕا بەر" و وتار و بەرهەمەکانی. ئەمەش لە لایەکەوە بەهۆی ئەو بارودۆخە نالەبارەوە کە تێیکەوتبووین و لە لایەکی ترەوە، بەپلەی سەرەکی، بەهۆی ئەوەی کە ناوەندی (ڕەوتی کۆمۆنیست) لە بوارەکانی ئەدەب و هونەر، بەپێی پێویست قووڵ نەبووبۆوە.

ئەوەندەی پەیوەندی بەمنەوە بێت، لەو ناوەندەدا، زیاتر نووسینەکانی (پلیخانۆف)م خۆیندبووەوە و لەژێر کاریگەری بۆچوونەکانی (لینین)دا بووم، بەتایبەت هەڵویستەکانی ئەو سەبارەت بە بەرهەمە ئەدەبییەکانی ڕۆمانووسی بەناوبانگی ڕووسی (لیو تۆلستۆی)، کە ئەڵێ هەموو ڕەوتێکی ئەدەبی و جوانناسی فەلس□فی□کی لەپشتە(۲) و ئەدەب جیا نییە لە بەرژەوەندی چینایەتی و خەباتی نێوان چینەکان و هەروەها جەختکردنی ئەو لەسەر ئەدەبی حزبی.

هەردوو هاوڕێیانی تریش لە ناوەندی ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) هەروەک لەیادم بێت؛ نووسراوەکانی (پلیخانۆف) و (لینین)یان

خ□□ندبوو□□ و ئاگاداری هەڵوێستەکانی (لینین) بوون دربارەی (تۆلستۆی). ئەمەش کاریگەری□□کی هەبوو لەسەرمان کە تاڕادەیەک واقعبینانە سەیری ئەدەب و جوانناسی بکەین. ڕا و بۆچوونەکانی (مارکس) و (ئەنگلز)مان لەسەر ئەدەب بەشێوەیەکی تایبەت دیراسە نەکردبوو، بەڵکوو بۆچوونی ئەوانمان لە دووتۆیی نووسینە فەلسەفی و ئابوری و سیاسییەکانیان هەڵئەهێنجا، ئەمە جگەلەوەی کە بابەت و نووسینە سیاسییەکانی "مارکسیزمی شۆرشگێر" ب□ تایبەت نووسینەکانی (مەنسور حیکمەت)مان ئەخوێندەوە. بە هەر حاڵ؛ هیچ کەس لەو سیانەمان نە ئەدیب و هونەرمەند و ڕەخنەگری ئەدەبیی بووین و نە خوێنەرێکی تێر و تەسەلی بەرهەمە ئەدەبییە جیهانی و ناوخۆییەکانیش بووین. دیارە ئەمەش کەم تا زۆر کاریگەری خۆی بەجێئەهێڵێ لەسەر گ□□□ا□□کردنی سیاسەتی مارکسیانە ل□ بەرامبەر ئەدەب و هونەر و جوانناسیدا.

بە لەبەرچاوگرتنی باری ئەمنی خۆمان و ئاستی فیکری ئەو کاتەمان سەبارەت بە ئەدەب و هونەر، ئەوە زۆر پۆزەتیڤ بووە، بە ڕای من کە پێشوازی گەرممان کردووە لە دەستپێشخەری□کەی هاوڕێیان (جەماڵ ک□ش□ش) و (ع□بدو□ا س□□□مان – مەشخەڵ)، و ژمارەی پێنجی گۆڤاری "ڕابەر" مان ب□ش□وش□وق□و□ ب□□اوکردۆتەوە، و بە بەشێک لە پێشکەوتنی ئەدەبی شۆڕشگێڕانە و ڕێکخراوی (ڕەوت) و بزووتنەوەی کۆمۆنیستیمان زانیوە.

ئەوەندی لەیادم بێت نەپەرژاینە سەر ئەوەی گۆڤاری "ڕابەر" چاپ بکەین لەو بارودۆخە قورسەی چاپکردنی نهێنیدا و ئەولەویەت بۆ چاپکردنی نووسینە سیاسییەکانی ڕێکخراوی (ڕەوت) بوو. هەر بۆیە لەگەڵ ئەوەشدا لە کۆتایی ساڵی (١٩٨٨) و سەرتای (١٩٨٩)دا چاپخانەکەی (ڕەوتی کۆمۆنیست) کەوتۆتە کار؛ بەڵام هیشتا "ڕابەر" هەر بەدەستنووس دەرچووە. (٣)

ئێستا و پاش نزیکەی (٣٥) ساڵ کە ئاوڕ لەو دەستپێشخەری□ ئەدەبییە ئەدەینەوە، ئەبینین کە هەموومان هاوڕێ (نادر) و من، لەگەڵ ئەو دوو هاوڕێیەدا (جەماڵ ک□ش□ش) و (ع□بدو□ا س□□□مان – مەشخەڵ) لە ڕۆژنامەی (ڕەوت)دا پێکەوە خەبات ئەکەین و "بانیژەی ئەدەب و کلتوور" دەرئەکرێت. ئەمە مێژوویەکی خەباتکارانەی پڕ لە شانازی و بڕوای پتەوە ب□ سۆشیالیزم و مارکسیزم و ئازادی ئینسانەکان کە ئاوا کۆمان ئەکاتەوە.

ئەم ئەزموونەی گۆڤاری (ڕابەر) و (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) بە هەر کەموکوڕی و خاڵی بەهێزییەوە پێویستە هەڵسەنگ□ینین تا لێوەی فێرببین و وەکوو توخمێکی پرۆسەی لێکوڵینەوە مامەڵەی لەگەڵ بکەین؛ لەڕاستای گرتنەبەری سیاسەتێکی دروستی کۆمۆنیستی لە بواری ئەدەب و

هونەردا.
زۆر سوپاسی هاوڕێی ئازیزم عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) ئەکەم کە ئەم فرسەتەی پێدام و چاوەڕوانی کرد تا بتوانم هەڵسەنگاندنم لەسەر گۆڤاری "ڕابەر" و "حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" و سەرجەم ئەم ئەزموونە بنووسم.

هەڵسەنگاندنی"حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست" و گۆڤاری "ڕابەر"، جیهانبینی ماتریالیستی دیالێکتیکی بە هونەر و ئەدەب
مەسەلەی ڕیشەیی لای کۆمۆنیستەکان سەبارەت بە هەڵسەنگاندن و ڕەخنە لەهەر ڕەوەند و ئاڕاستە و ڕەوتێکی هونەری و ئەدەبی و کلتووریی و هەر دەستپێشخەری و پڕۆژەیەک لەم بوارەدا، بەکارهێنانی دیدگا و جیهانبینی ماتریالیستی دیالێکتیکی و مێژوویی، واتە تێڕوانینی مارکسیستییە لە بەرامبەریاندا. ئەمەش بەو مانایەیە کە کۆمۆنیستەکان سنوربەندی خۆیان لە بەرامبەر هەموو ئەو بۆچوون و فەلسەفە ئایدیالیستییە ئوبجێکتیف یان سۆبژێکتیڤە جۆراوجۆرانەدا ڕائەگەیەنن، کە ئەم ڕەوەند و ئاڕاستە و ڕەوتە ئەدەبی و هونەرییانە وەک دیاردەی دەرەوەی پرۆسەی ماددی مێژوویی ژیانی کەسەکان و کۆمەڵگەکان و سروشت لەقەڵەم ئەدەن، و بە سەربەخۆ لەم پرۆسەیە و لە واقعییەتی کۆنکرێتی ئەدەب و هونەر و زانست و کلتوور لەهەر قۆناغێکی دیاریکراوی ئەم پرۆسەیەدا و لەوانە کۆمەڵگەی سەردەمدا، ئەبینن.
لەم دیدگا مارکسییەوە؛ گەر بڕوانین ئەبینین کە ئەدەب و کلتوور و هونەر و زانست بەهۆی زاڵبوونی کارەکتەری چینایەتی بورژوازی بەسەریاندا لە کۆمەڵگەی سەرمایەداری سەردەمدا، ناتوانرێ تەنها بەویست و ئارەزووی ئێمە بگۆڕدرین بە کلتوور و هونەر و زانستی پرۆلیتاریی و کرێکاریی لە ئاستێکی کۆمەڵایەتی بەریندا، بەبێ هەنگاونانی بەکردەوەی چینی کرێکار بە ئاراستەی دامەزراندنی سۆشیالیزم و بەبێ سودوەرگرتنی لە ئەدەب و هونەر و زانستێک کە لە پرۆسەی مێژووی پەرەسەندنی مەعریفەی بەشەریدا کەبووەتەوە تا سەردەمی ئەمڕۆ، ئەم چینە ناتوانێت ئەدەب و هونەرێکی پڕۆلیتاری فەراهەم بهێنێ و کاتێکیش کە بتوانێت ئەم کارە بکات؛ ئەوە بەو مانایەیە کە چووەتە دەخی ئەوەی کە ئەدەب و هونەر و کلتوورێکی سۆشیالیستی و ئینسانیی فەراهەم بهێنێ کە دامەزراوە لەهەر کارەکتەرێکی چینایەتی لەوانە پرۆلیتاریش.
ئەم تیڕوانینە ماددییە مێژووییە هەم (ترۆتسکی) و (لینین)، بەتایبەت لە دوای شۆرشی ئۆکتۆبەرەوە، دەریان بڕیوە و کاریان پێکردووە و هەم مارکسیستەکانی ئەو سەردەمە لەوانە (ڕۆزا

لەکسمبورگ) جەختی لەسەر کردەتەوە و لە وتارەکانی هەموویاندا دەربارەی ئەدەب و هونەر و کلتوور، ڕەنگی داوەتەوە. ئەمەش بەتەواوی پێچەوانەی ستالینیزم و سیاسەتەکانییەتی کە گوایە چەمکی “واقیعییەتی سۆشیالیستی” لە ڕووسیادا فەراهەم هاتووە؛ دژایەتی خۆی بەرجەستە کردوەتەوە بەڕووی ئەدەب و هونەری ئینسانی و سۆشیالیستیدا.

دەستپێشخەری بە وەرەخستنی ڕەوتی ئەدەبی و هونەری سۆشیالیستی و ڕزگاریخوازانە لەم سەردەمەدا، کاتێك بەئاکام ئەگات کە لەکەڵپێکراوی خەبات بێت لە لایەکەوە بە ڕزگارکردنی ئەدەب و هونەر لە کارەکتەری چینایەتی بۆرژوازیانەی، بەهەمەوو فۆرمە ئایدیۆلۆجییەکانیی زاڵ بەسەریدا و لە لایەکی تریشەوە و لەهەمان کاتدا، ڕێکەڵپێکراوی خەباتی چینایەتی سۆشیالیستی و شۆڕشگێڕانەی کرێکاران و نەداران و ستەملێکراوان بێت. دیارە ئەمە بەو مانایەش کە پەیوستە لە ناواخنی گەنجینەی بەرهەمی ئەدەبی و هونەری سەردەم و لە هەر وڵاتێکی دیاریکراو و بارودۆخێکی کۆنکریتدا، ئەم کارە فەراهەم بهێنرێ و ئەم ئەدەب و هونەرە لە ڕێگەی بەرجەستەکردنەوەی فۆرمی تایبەتی خۆیەوە ڕێگەی بەرە پێشچوونی بگرێتەبەر.

ئاسۆی کۆمەڵایەتی و سۆشیالیستی “حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست” و گۆقاری “ڕابەر”

کۆنسێپتی ئەدەب و هونەری کرێکاریی؛ وەک پێڕژێیەک بە گۆڕینی کلتوور و ئەدەب و هونەر لە ئاستی کۆمەڵگەدا ناتوانی کاراما و کۆنسێپتێکی دروست بێت. ئەم جۆرە پێڕژێیە وەک هەوڵ و کۆششی گروپی کرێکاران و زەحمەتکێشان لە ئاستێکی دیاریکراودا ئەمێنێتەوە بەبێ ئەوەی بتوانی گشتگیر ببێت لە ئاستی کۆمەڵگەدا. ئەمەش بەهۆی زاڵبوونی کلتوور و ئایدیای بورژوازی لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا. خاڵی دەستپێک بە بەرەوپێشبردنی هەر ڕەوتێکی هونەری و ئەدەبی لە بەرژەوەندی خەباتی چینایەتی کرێکاران، گرتنەبەری ئاسۆی خەباتی ڕزگاریخوازانەی سۆشیالیستی و ئایدیەی هاوکاری ئازادانەی ئینسانییە.

گەر ناڕۆشنییەک هەبووبە لە ناو ئەندامانی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) و گۆقاری (ڕابەر) لەسەر ئەم مەسەلەیە بەڕای من ئەبستا ئەبێ وانەی لێوەربگرین و فروانتر سەیری جێگەوڕێگەی ئەدەب و هونەر و کلتوور بکەین. ئومێدبەستن بە بەرپاکردن و زاڵکردنی ئەدەب و هونەر و کلتووری پرۆلیتاری بەسەر کۆمەڵگەیەکدا کە سەرمایە تیایدا حاکمە، بەئاکام ئەمێنێتەوە و گشتگیر نابێت.

ئاسۆ و بیرکردنەوەی “حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست” بەناوەکەیەوە

دیارە و دێتەوە لەگەڵ ئامانجەکانی ئەم پرۆژەیەدا. ئەمەش یانی کۆمەڵێک خەباتکاری کەمۆنیست لە بواری ئەدەب و هونەردا؛ تێکۆشاون بەدیدگایەکی مارکسییەوە پرۆژەیەکی ئەدەب و هونەری سۆشیالیستی فەراهم بهێنن و گەشەی پێبدەن. چەند بەکردەوە ئەم پرۆژەیە ئەو کاتە ئەنجامدراوە لەم ئاسۆیەیان کەم ناکاتەوە.

بەلە بەرچاوگرتنی هەموو ئەوانەی کە لەسەرەوە ئاماژەم پێدان، یەکەم خاڵ لە هەڵسەنگاندنی ئەزموونی "حەلقەی ئەدیبانی کەمۆنیست" و هەروەها گۆڤاری "ڕابەر" ئەوەیە کەخودی ئەم دەستپێشخەرییە لە کەشوهەوای خنکێنەری میلیتاریستی و سەرکوتی ڕژێمی بەعس لە ناوەڕاستی ساڵی (١٩٨٧)دا سەریهەڵداوە، نەک هەر ئەمەش بەڵکوو بەردەوام بووە لە کاتی کارەساتەکانی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجەدا. ئەم پرۆژەیە بەخۆی هەنگاوەکی گرنگی پێشکەوتنخوازانە و شۆڕشگێڕانە بووە، دیارە ئاسۆیەکی فراوانی سۆشیالیستی بزوێنەری هاوڕێیانی ئەم حەلقەیە بووە.

ئاشکرایە کە ئەم دەستپێشخەرییە ئەدەبی و هونەرییە، قاڵب و سنووری فیکری سوپەر سیاسی ڕادیکاڵی و لاوەکی بەشەکی ئەو کاتی بزوتنەوەی چەپی کوردستانی بەزاندووە و لە مەیدانەکی موشەخەسدا کە بواری ئەدەب و هونەرە؛ ئاسۆیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەرینی گرتە بەر. گەر بەجیهانبینییەکی مارکسیستییەوە هاوڕێیانی حەلقەکە بیانتوانیایە ئەم دەستپێشخەرییە بە ئاڕاستەیەکدا بەرەوپێش بەرن کە بێتەوە لەگەڵ ئەو ئاسۆ کۆمەڵایەتییەی پرۆژەکەیان، بەڕای من، ئەیانتوانی هەنگاوی جیددی و سەرکوتوو بنێن بە پێشەوە لە بەرامبەر کلتوور و هونەرێکی زاڵ کە زیاتر بورژوا ناسیونالیستی بووە. بە جێبەجێکردنی ئەم کارەش چەکداربوون بە تیورەکی سۆشیالیستی و مارکسیستی پەیگیر لە بواری ئەدەب و هونەردا مەرجی یەکەم بوو.

گرتنەبەری خەتی فیکری و سیاسی ڕێکخراوی ڕەوتی کەمۆنیست

لەو ساتەوەختەدا کە (حەلقەی ئەدیبانی کەمۆنیست) شکڵیگرتووە و (ڕابەر) دەرچووە، وەرەخستنی هەر دەستپێشخەرییەکی ئەدەبی و هونەری شۆرشگێڕانە و سۆشیالیستی تا ڕادەیەک پەیوەندەکی توندوتۆڵی هەبووە بە فۆرمی سیاسی و ڕێکخراوەیی خەباتی مارکسیستییەوە. دیارە ئەمەش زیاتر لە بەرئەوەی کە بارودۆخی ئیستبداد و جەنگ؛ ڕێگری بەردەم سەرهەڵدانی بزوتنەوە چینایەتی و کۆمەڵایەتییە فراوانەکانی کرێکاران و هەژاران بووە. بە بۆچونی من (حەلقەی ئەدیبانی کەمۆنیست) ئەم واقعییەتەی لەخۆیدا عەکس کردۆتەوە، هەر بۆیە لەناو ئەو کەشوهەوایەدا ڕاستەوخۆ هاوخەتی خۆی لەگەڵ ڕێکخراوی (ڕەوتی کەمۆنیست)دا دەربڕیوە تا هەوڵەکانی بە بەجێگەیاندنی ئامانجە

ئەدەبییەکانی تۆکمەتر و کارامەتر بکات. ئەم ئاڕاستەیە لەخۆیدا کارێکی باش بووە، بەڵام ئەبوایە نەچێتە چوارچێوەیەکی ڕێکخراوەییەوە و تەنها وەک هاوخەتی فیکری و سیاسی بمێنێتەوە.
بەکردەوە دەرهێنانی هاوخەتی حەلقەکە لەگەڵ ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) ئەبوایە بەو شێوەیە بوایە کە هەریەکەیان مەیدانی دیاریکراوی خۆی و فۆرمی جیاوازی خۆی بەرجەستە بکردایەتەوە تا ئەم هاوخەتییەش ماتریالیزە بوایەتەوە و بەئەنجام بگات. حەلقەکە و (ڕابەر) ئەبوایە لە خودی مانیفێست و جیهانبینی هونەری و ئەدەبی خۆیاندا و لەکاری ڕۆژانە و خەباتیاندا بە سەروسیمادان بە هونەر و ئەدەبی سۆشیالیستی و شۆڕشگێڕ لە ئاستێکی فراوانی کۆمەڵایەتیدا ئەو هاوخەباتییەیان بەرجەستە بکردایەتەوە، نەک بەشێوەی ڕێکخراوەیی و لەسەر سنووردارکردنی چالاکی دەستپێشخەرییە هونەری و ئەدەبییەکە.
لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا، ئەوە ڕوونە کە ئەم شێوازی بەرجەستەبوونەوەیەی هاوخەتی نێوان ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) و حەلقەکە، بەتەواوی پێچەوانەی ئەو ڕەخنەیەیە کە هونەر و ئەدەب جیا ئەکاتەوە لە خەباتی چینایەتی و لایەنگری حزبی. هەر لەم ڕاستایەشدا پێویستە ناوەڕۆکی چینایەتی بورژوازیانەی ئەو دیدگا فەلسەفییە ئایدیالیستییە سەروو چینایەتییانە بدەینە بەر ڕەخنە کە بانگەشەی دوورەپارێزی ئەدەب و هونەر ئەکەن لەهەر پەیوەندییەکیان بەخەباتی سۆشیالیستی و ڕێکخراوەیی پرۆلیتاریاوە، یا ئەوانەی کە بانگەشەی جیاکردنەوەی ئەدەب و هونەر ئەکەن لە پرۆسەی ژیانی ماددی ئینسانەکان و خەباتی چینایەتی، ئەمەجگە لە سنووربەندی لەبەرامبەر هەڵگرانی فۆرمی جیاوازی تری هەمان ئەو ئایدیانە لە ناو ڕێکخراوەکانی ئەو کات و ئێستای چەپدا.
ڕاگەیاندنی هاوخەتی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) لەگەڵ ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست)دا ناتوانرێ بەهۆکاری بەرەوپێش نەچوونی ڕابەر و حەلقەکە لە قەڵەم بدرێ. مەسەلە یەکلاکەرەوەکان بە بەرەوپێشچوونی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست لەمجۆرە بووە بە نموونە؛ حەلقەکە چ نەزەر و جیهانبینییەکی هەبووە لە بەرامبەر ئەدەب و هونەردا؟، چەند توانیویەتی وەڵام بە مەسەلە و کێشەکانی بەرپاکردنی ڕەوت و ئاراستەیەکی ئەدەبی و هونەری شۆڕشگێڕانە و سۆشیالیستی و ئینسانیی بداتەوە؟ چەند توانیویەتی لەم بوارەدا مەسود و دیدگای ماددی مێژوویی پیادە بکات؟ چەند ئەوەی ڕەچاوکردووە کە ئەبێ سوود لەو گەنجینە هونەری و ئەدەبییەی کە کۆمەڵگەی سەردەم و خودی کۆمەڵگەی کوردستان بەرهەمی هێناوە لەو کاتەدا کەڵک وەربگرێت بە ئەوەی کە بەشێوەیەکی داهێنەرانە و ڕەخنەگرانە بزوتنەوەیەکی گەشەسەندووی

هونەری و ئەدەبی وەڵبخات؟
هەمان ئەو مەسەلە و چەلەنجانەی کە ڕووبەرووی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمەنیست) و گۆڤاری (ڕابەر) بوونەوە لەکاتی خۆیدا، لە ئێستاشدا بەشێوەیەکی دیکە و لە بارودۆخێکی تردا ڕووبەڕووی هەر پرۆژەیەکی تری ئەدەبی و هونەری سۆشیالیستی ئەبنەوە. هەر بۆیە لە ئێستادا هەڵسەنگاندنی ئەزموونی حەلقەکە و ڕابەر پێوستە ببەتە وانە و کەڵکی لێوەربگرین.

وانەکانی ئەدەب و هونەری ڕاپەرین لە عێراق
هەمووان بینەری ئەو دیاردەیە بووین کە چۆن بزوتنەوەیەکی هونەری و شیعری و ئەدەبی و تاڕادەیەکیش میوزیکیی هاوکات لەگەڵ (ڕاپەرینی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩)ی ناوەڕاست و خوارووی عێراق سەریهەڵدا و بووە بەشێکی ئەرگانیکی ئەم هەوڵ و تەقەلا شۆڕشگێڕانەیەی جەماوەری کرێکاران و نەداران و لاوان و ژنانی ئازادیخوازی کۆمەڵگە. ئەم تەکانە شۆڕشگێڕە ئەدەب و هونەرییە چەند کاڵوکرچ بوو و چەند وەهم و ئایدیای دینی و ناسیونالیستی و عەشایری هەبوو لەوەی کەم نەئەکردەوە کە هەڵقوڵاوی ڕاپەرینێکی شۆڕشگێڕانەی ئەو چین توێژانە بوو کە بەخۆشی هەڵگری هەمان ئەو وەهمانە بووە.
جێگەوپێگەی ئەم جۆرە ئەدەب و هونەرە لەوەدایە کە ڕەنگدانەوە و بەشێکی لەکەهەڵپەکراوی ڕەوەندی هەوڵ و تەقەلای شۆڕشگێڕانەی نەداران و زەحمەتکێشانە بۆ ڕزگاربوون لە کۆتوبەندی ئابووری و سیاسی و فیکری بورژوازی و ڕژێمە سیاسییە ئیسلامی و ناسیونالیستییەکەی. ئەم ڕەوتە ئەدەبی و هونەرییە بەدەر لەهەموو کەموکوڕییەکانی هاتەدەنگ بوو لە فۆرمی تایبەتی خۆیدا بەرامبەر گەندەڵی، نایەکسانی، زوڵم و زۆر، ئیغتراب و بێکاری گەنجانی کچ و کور، و سەرکوت و کۆنەپەرستی دەسەڵاتی حزبە ئیسلامی و قەومییەکان. سەرهەڵدانی ئەدەب و هونەری شۆڕشگێڕانە لە کاتی ڕاپەرین و شۆڕشدا هەردەم دیاردەی ئەرگانیکی پرۆسەی شۆڕشگێڕانەی ناو کۆمەڵگەیە بۆ هاتنەدەر لە کۆتوبەندی نیزامی چینایەتی و فۆرمە سیاسی و فیکرییەکانی. هەر بۆیە ئەرکی کۆمەنیستەکانە بەوپەڕی توانایانەوە لەهەوڵی بەرەوپێشبردنی بن و لە ڕاستای ڕزگارکردنی لە وەهمەکانی کاربکەن.
ئەم بزوتنەوە ئەدەبی و هونەرییە بەهۆی زاڵی کلتوور و ئایدیۆلۆژیای بورژوازی و ڕەوتە کۆمەڵایەتییەکانی وەک ئیسلامیزم و ناسیونالیزم و لیبرالیزم، و سەرکوتی ڕاپەرین و پاشکشەپێکردنی خۆیناویانەی، نەیتوانی ببەتە کلتوور و ئاڕاستەیەکی هونەری و ئەدەبی بەهێزی کۆمەڵایەتی و کاریگەر، بەڵام تیانەچووە و بەهەودا بەرزنەبووەتەوە، بەڵکوو بووەتە بەشێک لە هونەر و ئەدەبی

شۆڕشگێڕانە لەعێراقدا هەرچەندە لە ئاستێکی کەمیشدا بێت. یەکێک لە میکانیزمەکانی بورژوازی دەسەڵاتدار ئەوەیە کە ئەم بزوتنەوەیە ئینتیگرە بکاتەوە بە ئایدیۆلۆجیای زاڵی ئەم چینە و بە ئارامی بیپوکێنێتەوە و دەرگاکانی گەشەسەندنی لێبگرێت و ئیمکانیاتێکی گەورەی دارایی بخاتە گەڕ تا ئەدەب و هونەرێکی ئاڵۆز و بێ گیان و دوور لە دەی مەسەلەکانی ئازادی و ڕزگاربوونی ئینسانەکان برەو پێبدا. هەمان ئەم میکانیزمە لە بواری ئەدەب و هونەردا پێشتر لە بواری سیاسیدا و بەشێواز و فۆرمێکی تر، بۆرژوازی بەوپەڕی توانایەوە بەکاریهێناوە لە بەرامبەر هەر ئەم ڕاپەڕینەدا. هەروەک بینیمان بۆرژوازی دەسەڵاتدار لە سەرتاسەری عێراقدا هەتا ئێستاش لە هەوڵەدایە ئاکامەکانی ئەو زەڕبەیەی کە (ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەر) گەیاندیە ستراکچەری سیاسی و فیکری ئیسلامی سیاسی و تایفەگەرێتی و ئەو زەڕبانەش کە ڕاپەڕینە جەماوەرییەکانی کوردستان گەیاندیانە ناسیۆنالیزمی کورد و دەسەڵاتەکەی ئەحتوا بکەن و ئینتیگرەی بکەن بە ڕژێمی بورژوا ناسیونالسیت و ئیسلامیستی ئەمڕۆی عێراق و کوردستانەوە.
بەبڕوای من؛ ئەوە ئەرکێکی دەستبەجێی کرێکارانی پێشڕەو و کۆمۆنیستە، کە سیاسەتی بەرەوپێشبردنی ئەم سەرهەڵدانە ئەدەبی وهونەرییە بگرنەبەر و پیادەی بکەن و بەهێز و تواناوە لە بەرامبەر هەوڵەکانی ئینتیگرەکردنیان بەکلتوور و ئایدیۆلۆژیای زاڵی بورژوازییەوە ڕابوەستن. هەر بەو پێیەش ئەرکی دەستبەجێ کۆمۆنیستی لەم ڕاستایەدا ئەوەیە کە ئەم جوڵە هونەرییە بە ئاسۆیەکی سۆشیالیستی و ئازاد و کراوەی ئینسانییەوە ئینتیگرە بکاتەوە بە بزووتنەوەی بەکردەوەی چینایەتی سۆشیالیستانەی کرێکاران و سەرجەم نەداران و ستەملێکراون. ئەم خەباتەی بواری ئەدەبی و هونەری بەشێکی تەواوکاری خەباتی ئایدیۆلۆژی پرۆلیتاریایە کە ئەمڕۆی دواییش بەشێکی جیانەکراوەی خەباتی چینایەتی کرێکارانە.

وتەی کۆتایی

(حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) هەوڵ و تەقەلایەکی سەرەتایی گرنگ بوو لەو هەلومەرجەدا و بە هەموو بەربەستەکانی بەردەمی، لە ڕاستای وەڕێخستنی ڕەوت و ئاڕاستەی ئەدەب و هونەرێکی پیشکەوتنخوازانە و سۆشیالیستی و شۆڕشگیڕانە لە ئاستێکی کۆمەڵایەتیدا. بایەخی ئەم حەلقەیە و گۆڤاری (ڕابەر) لەرەوە مەزەنە ئەکرێت و هەر لەرەشەوەیە کە زەرورە ڕۆژنامەی ڕەوت لەم بوارەدا و لە پەیوەند بە “بانیژەی ئەدەب و کلتوور”ەوە، پەیگیرانە لەهەوڵی بەرەوپێشبردنیدا بێت. “بانیژەی ئەدەب و کلتوور” ئەتوانێ پلاتفورمێکی ئەدەب و هونەری

سۆشیالیستی و ئینسانیی بێت کە هاوکاری و ئازادی ئینسانەکان لە خۆدا بەرجەستە بکاتەوە.
هیوادرام "بانیژەی ئەدەب و کلتوور"ی ڕۆژنامەی "ڕەوت" بتوانی پێشڕەوی گەورە ئەنجام بدات و ئاسۆیەکی فراوان بکاتەوە لە بەردەم بزوتنەوەیەکی ئەدەبی و هونەری سۆشیالیستی و ئازادیخوازنە و ئینسانی بەتوانادا.
٢٤ ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢

تێبینییەکان:

(١)حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست، حەلقەیەکی ئەدەبی کۆمۆنیستی بوو لەهەناوی بزووتنەوەی چەپی نوێی کوردستانی عێراق لە ساڵی (١٩٨٧) بە دەستپێشخەری هاوڕێیان (نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد – هۆشەنگ) و (جەمال کۆشش) و (عەبدوڵا سلێمان – مەشخەڵ) لە شاری (هەولێر) هاتە دامەزراندن. ئامانج لەم حەلقەیە برەودان بوو بە ئەدەبی کرێکاری و کۆمۆنیستی. ئەم حەلقەیە تا ئەو ڕۆژەی لە چالاکی وەستا، یانزە (١١) ژمارە لە گۆڤاری (ڕابەر)ی بڵاو کردەوە. ساڵی (١٩٨٨) ئەم حەلقەیە پەیوەست بوو بە ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست)ەوە.

(٢) بە هۆی نزیکیم لە (بژار)ی شاعیر کە برامە تۆزێک زانیاریم پەیداکردبوو لەسەر تێڕوانینی مارکسییەکان لەسەر ئەدەب و هونەر کە زیاتر لەو کتێبانەی کە ئاماژەم پێدان وەرمگرتبوون و لە موناقەشەکانی نێوان من و (بژار) لەسەر ئەدەب عەکس ئەبووەوە. (بژار)ی شاعیر، کە ئەو کات ناوی شاعیرییەکەی "جەلال شکۆ" بوو، هەلێکی بۆ ڕەخسا کە تەلەفزیۆنی کەرکووک چاوپێکەوتنێکی لەگەڵدا ئەنجامبدات لەسەر ئەدەب و شیعر، گەر هەڵە نەبم ساڵی (١٩٨٤) بوو. ئەوەبێتە هاوڕێیەکی شاعیری نزیکی خۆی بەڕێز (جەماڵ غەمبار) کە ئەو کات بەرنامەی ئەدەبییەکەی تەلەفزیۆنی پێشکەش ئەکرد؛ چاوپێکەوتنەکەی لەگەڵ (بژار)دا ئەنجامدا. پێش ئەوەی (بژار) بچێت بۆچاوپێکەوتنەکە؛ موناقەشەیەکی تێروتەسەلمان کرد و لەسەر ئەوە بڕاینەوە کە بەهۆی ئەوەی لە چاوپێکەوتنەکەدا ناتوانێ بڵێی ئەدەب ئەبێ لایەنگریی سیاسی حزبیی شۆرشگیرانەی هەبێت، کە ئەو کات هەردووکمان بڕوامان وابوو، چونکە ڕەنگە تووشی گرتن بێت لە لایەن رژیمی (بەعس)ەوە، باشترە جەخت لەسەر ئەوە بکات "کە هەر ڕەوت و ئاڕاستەیەکی ئەدەبی و جوانناسی فەلسەفەیەکی لە پشت ڕاوەستاوە" و (بژار) لە چاوپێکەوتنەکەیدا ئەمەی وتەوە و کردییە تێزی ئەسڵی چاوپێکەوتنەکە و بەجوانی و سەرکەوتووانە دەریبڕی و بەرنامەکەی بڵاوکرایەوە و دەنگدانەوەیەکی تا ڕادەیەک باشی هەبوو. دیارە ئەو کات هەردووکمان هاوڕاش بووین لەسەر ئەو بیرۆکەیە کە فەلسەفەیەک لە پشت هەر

ئاڕاستەیەکی جوانناسییەوە هەیە. ئەم بیرەوەرییەم بۆیە لێرەدا هێناوەتەوە تا نیشانی بدەم کە تێڕوانینی ئەو کاتی من چۆن بووە لە سەر ئەدەب و هونەر و چۆن ئەم تێڕوانینەم هەر مابوو کاتێک کە گۆڤاری "ڕابەر" لە ساڵی (١٩٨٧)دا دەرچوو.

(٣) بۆ زانیاری خوێنەر: نووسینە سیاسییەکانی ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست) زیاتر هاوڕێیان (موئەیەد ئەحمەد) و (نادر عەبدولحەمید) و (عوسمانی حاجی مارف) ئامادەیان ئەکرد، و دواتر (مەیسون عەبدولجەبار) و (سورەیا تاهیر) و (شیرین عەبدوڵا) بە تایپ ئەیانوسینەوە و ئەنێردرا بۆ چاپخانەی نهێنی ئەم ڕێکخراوە کە لە لایەن هاوڕێ (عەبدوڵا ساڵح) و هاوژینەکەی هاوڕێ (سەمیرە عەبدوڵا) و هاوکاری تەکنیکیان هاوڕێ (وریا عەبدوڵا) بەڕێوە ئەچوو. یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی "پرۆلیتاری" بەچاپ گەیەنرا لە ڕۆژی یەکی ئایاری (١٩٩٠)دا چاپکرا، و پێشتریش لە مانگی شوباتی (١٩٨٩)وە هەموو نووسراوەکان و تەرجەمەکانی ئەم ڕێکخراوە و بەیاننامەکانی بە کوردی و بە عەرەبی چاپ ئەکران. سێ نامیلکەی سیاسیمان دەرکرد بەچاپ کە (موئەیەد ئەحمەد) نوسیوونی پاش پاکنووس و پیاچوونەوەیان لە لایەن هەردوو هاوڕێیان (عوسمانی حاجی مارف) و (نادر عەبدولحەمید)؛ "جیاوازییەکانمان لە کوێوە سەرچاوە ئەگرن" (سەرەتای شوباتی ١٩٨٩)، "بەشی یەکەمی بەرنامەی موشەخەس یا بەرنامەی ئەنتەرناسیۆنال" (سەرەتای ئایاری ١٩٨٩) و "بەشی دووهەمی بەرنامەی موشەخەس یا بەرنامەی ئەنتەرناسیۆنال" (کۆتایی ئاب ١٩٨٩).

“بیرمەند”ی ناشۆڕشگێڕ... عوسمان حاجی مارف

گەورەترین و جوانترین پەیکەر بۆ مارکس و ئەنگڵس لە ناوەڕاستی شاری بەرلینی پایتەختی ئەڵمانیادا دانراوە. دانانی ئەو پەیکەرە بەو مەبەستە نمایش نەکراوە، کە مارکس و ئەنگلس وەک نموونەی دوو شۆڕشگێڕ و ڕابەری خەباتی پرۆلیتاریا بۆ شۆڕشی سۆشیالستی بناسرێن، بەڵکو بەگشتی بۆرجوازی لە هەوڵی ئەوەدایە وێنایەک لەسەر مارکس و ئەنگلس بدات بەدەستەوە و بیاناسێنێت، کە دوو بیرمەندی بێ توانا

و بە بایەخی ئەڵمانین لە بواری فەلسەفە و ئابوریدا. ه□ب□تە گومان لە بیرمەندی ئەو دوو خەباتگێڕ و ش□شگێڕە نییە، بەڵام ئەوەی مارکس و ئەنگلس نەیانتوانی لە ئەڵمانیا بەردەوامی بە ژیانیان بدەن، هۆکارەکەی ئەوە نەبوو کە بیرمەندن، بەڵکو هۆکاری دوورخستنەوەیان لەسەر خەبات و کاری سیاسی و ش□شگێڕا نەیان بوو لە بەرانبەر سیستەمی سەرمایەداریدا.

با لەوە گەڕێین بۆرجوازی چۆن پێناسەی مارکس دەکات، سەیر لەوەدایە کەسانێک لە کۆمۆنیست و چەپ و خۆ بە مارکسیزانیش لە ژێر کاریگەری هەمان ئەو وێنایەدان، کە بۆرجوازی مارکسی پێ پێناسە دەکات. گەر بەشێکیان ڕاستەوخۆ وەها نەڵێن، بەڵام لە جۆری مامەڵە و بیرکردنەوەیان لە هەڵسوڕانی سیاسیدا نیشانی دەدەن، کە پێیان وایە مارکس ماوەیەکی درێژ چۆتە خەڵوەتەوە و لێکدانەوە و شیکردنەوە و دراسەی کردووە و دواتر بۆتە بیرمەندێکی سەرکەوتووی وەها، کە وەک ڕابەرێکی خەباتی سۆشیالیستی دەرکەوێت. ئەم وێنایە بەو مانایە دەتوانین بیناسین، کە پەیوەندی نێوان پراکتیک و فکر نابینێت و لێکیان جیا دەکاتەوە، یان دەیەوێت پڕۆسەی تەکامولی فکری تەواو بکات و دواتر بڕواتی ناو ناسنامەی سیاسی خۆی و گروپەکەیەوە. بۆیە یەکلایەنە ئەولەویەت بۆیان لێکدانەوە و شێکردنەوە و دراسەیە، بە جۆرێک فکر پێش پراکتیک دەخەن. هەر بۆ ئەو مەبەستەش دەچنە ناو دنیای ئەفکار و بە وێنەی بیرمەندێک خۆیان نیشان دەدەن، ڕۆڵی خۆیان ڕۆشنگەریە و ئەرکی کەسانی ترە پراکتیکەکەیان بۆ ئەنجام بدەن.

ئەمساڵ لە هەفتەی مەنسور حکمەت لە لەندەن باسێکم پێشکەشکرد و تێیدا مەبەستم بوو ئەوە ڕوونبکەمەوە، کە چۆن بۆرجوازی مارکس وەک ئابوریناسێک دەناسێنێت، بە هەمان شێوە هاوڕێیانێک دوای سی ساڵ زیاتری خەباتیان لە ڕیزەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا، بەو دەستەواژەیە چوونەدەرەوەی خۆیان لە حزب ڕاگەیاند، کە مەنسور حکمەت "مارکسیەکی هاوچەرخە"، لە لایەک سنووربەندی فکری سیاسی ناڕۆشنی خۆیان لە بەرانبەر چەند بابەتێکی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا ڕادەگەیەنێن، لە لایەکی تریشەوە خۆیان لە گشتیەتی باسە فکریەکانی مەنسور حکمەت نادەن. هەربۆیە ناچاربوون وەک "مارکسیەکی هاوچەرخ" بیناسێنن. واتا تەنها ناساندنی حیکمەتە وەک مارکسیزانێک، نەک مارکسیەکی پراکتیکی و ش□شگێڕ.

پێداگری من لەسەر ڕۆڵی سیاسی مەنسور حیکمەت لەو شوێنەوەیە، کە وەک ئینسانێک لە دەورانی خۆیدا چەندە کاریگەری جددی لەسەر باس و مەسەلە فکریەکان دانا، ڕۆڵ و کاریگەری و ئەزمونی کاری سیاسی و پراکتیکی کۆمۆنیستی ئەو چەند قات زیاتر بوون لە باسە فکری و

سیاسیەکانی. مەنسور حیکمەت مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕە، نەک "مارکسیەکی هاوچەرخ". بەکارهێنانی هاوچەرخ مانای سوڕانەوەی ئەو هاوڕێ کۆمۆنستانەیە لە بازنەیەکدا، کە ناتوانن ئامراز و ئایندە و پێداویستیەکانی شۆڕشی کرێکاری بەرجەستەکەنەوە لە ژیانی سیاسی خۆشیاندا. مەنسور حیکمەت هەمان وەنا لەسەر لینین دەدات، کە مارکسیەکی پراکتیکی و شۆڕشگێڕە، نووسراوەکانی لینین ئەو مانا و پێگەیەی هەیە، کە پراکتیکی سیاسی دەباتە پێشەوە. لە بەرانبەر لینیندا هەتا بەرجوازیەکانیش سەرسامن بە دەوری ڕابەری و پراکتیکی شۆڕشگێڕانەی.

هەر لە دوای دامەزراندنی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراقەوە لە سەرەتای نەوەتەکانەوە کەسانێک لەسەر بنەمای ئەوەی باوەڕیان بە ڕابەری ئۆکاتەی حزب نەبوو، دوای کێشمەکێشێک لە ڕیزەکانی حزب چوونە دەرەوە و ڕێگایەکی تریان گرتە بەر و بە یەکەم جار دەستەواژەی "مارکسیزمی هاوچەرخ"یان لە بەرانبەر مەنسور حکمەتدا بەکارهێنا. دواتر ڕێگایەکی جیاواز لە کۆمۆنیزمی کرێکاریان گرتە بەر و تا ئێستاش ڕێگای خۆیان نەدۆزیوەتەوە و باسێکیشیان لەسەر "مارکسی هاوچەرخ" نەما. بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە کەسانێک، کە لە نەوەتەکانەوە وەک هەڵسوڕاو و ڕابەری کۆمۆنیزمی کرێکاری خۆیان دەناساند، خۆیان بە پابەندبوون بە دەوری ڕابەری مەنسور حیکمەت تەداعی دەکردەوە، کەچی دوای سی ساڵ زیاتر لە خەباتی سیاسیان لە کوتوپڕێکدا و بە پێشینەی خستنەڕووی بابەتێکی فکری سیاسی، نەک لە ڕیزەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری چوونە دەرەوە، بەڵکو خەریکن دەگەڕێنەوە بە بیروبۆچونێک، کە پێش ساڵانی نەوەتەکان خۆیان ڕەخنەکانیان لەو بیروبۆچونانە قەبوڵ کردووە. واتە خۆیان تەواو بەبەری دەکەن لە ئەزمون و پراکتیکێک، کە زیاتر لە سێ دەیە لە بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا هەیانووه. هەڵبەتە ئەم ئاڵوگۆڕە لە بۆچوون و کاری سیاسیدا تاوان نییە و مافی هەرکەسێکە ژیانی سیاسی خۆی هەڵبژێرێت و دیاری بکات، بەڵام پێموایە دوای سی ساڵ پەشیمان بوونەوە لە خەتێکی فکری سیاسی، کە تەجروبەیان کردووە و ناساندنی مەنسور حیکمەت وەک "مارکسیەکی هاوچەرخ"، ئیتر ناتوانن جێگای متمانەی ئەوە بن، کە وەک ڕابەرێك چاویان لە بکرێت.

لە ڕاستیدا کاتێک مرۆڤ نزیک بە هەموو تەمەنی خۆی بە هەڵە دوای ڕێباز و بزووتنەوە و نەریت و خەتێکی فکری سیاسی کەوتبێت، ئیتر تازە چەند تەمەن و کات و فرسەتی بە دەمێنێتەوە، تا خەت و ڕێباز و نەریتێکی تازە بگرێتەبەر و بەرەوپێشەوەی ببات؟! لەوەش گرنگتر ئایا مرۆڤ، کە لە بەشی هەرە گەورەی تەمەنی بەسودی خۆیدا ئەزموون و ڕێگایەکی هەڵەی هەڵبژاردبێت و بە هەڵەدەردا چوبێت، ئاخۆ چی

زەمانەتی ئەوە دەکات دوای چەند سال دیسان لە خەت و ڕێبازە تازەکەشی پەشیمان نەبێتەوە و دیسان نەگەڕێتەوە بۆ خاڵی سفر؟!

بەجیا لەوەی هەر سەرنجێک لەسەر وێنای "مارکسیزمی هاوچەرخ" لەسەر مەنسور حکمەت دەدرێت، گەر هاوڕێ سامان کەریم کەمێ بە دیقەتەوە سەرنجی بدایە، باش دەیبینی، کە من خۆی و دوو هاوڕێکەیم نەخستۆتە ڕیزبەندی ئەو کەسانەی پێناسەی مەنسور حکمەت بە "مارکسیستی هاوچەرخ" دەکەن و ئەو بە هەڵە ئەو ڕستەیەی منی بەرانبەر بە خۆی لێکداوەتە، بەڵکو دەڵێم سەیرەکە لەوەدایە کەسانێکیش هەن پێناسەی خۆیان دەکەن بە "مارکسیزمی هاوچەرخ". ئەمەش بە ڕاستی پێویستە جێگای سەرنجێکی قوڵتر بێت لەسەر ئەو هاوڕێیانە، چونکە جگە لەوەی پێشوەخت نیشانی بدەن مەشغەڵەیان چیە، ئاشکرایە بە خۆیاڕا تەک، کە بەخۆیان داناوە "هاوچەرخن". مانای ئەوەیە جگە لەوەی خۆیان وەک ئەهلی فکر دەناسێنن، ناکرێ مانایەکی تریان لێوەربگرین، چونکە پێشوەخت بڕیاریانداوە "مارکسیزمی هاوچەرخن"، نەک مارکسیەکی پراکتیکی. لە باری غروری فکریەوە بە هیچ دەور و بەرهەمێك خۆیان لە پێش هەموو کۆمۆنیست و گروپێکەوە دەبینین. بۆیە پێویستی نەدەکرد هاوڕێ سامان ئەوەندە لەسەر فکر و پراکتیک بنوسێت و بەڕاست و چەپدا بکەوێتە ڕەخنە لەسەر ئەزمونی حزبی کۆمۆنیزمی کرێکاری، چونکە هەر بە ناوی (ئاڕاستەکەیدا) دیارە فکر و پراکتیک جیا دەکاتەوە و لە قوڵایی فکرەوە ئاڕاستەکەی دەباتە سەر پراکتیک. بۆیە ئەولەویەتی کارەکانی، کە بە خۆی داناوە گوایە خەریکی "نوسین و کتێب دەرکردن و لێکدانەوە و شیکردنەوە و تەفسیرکردن" دەبێت. واتە ڕۆشنگەری کردووە بە ئەرکی خۆی، کە لەو بارەیەشەوە تا ئێستا جگە لە ناڕۆشنی هیچی تری نەداوە بەدەستەوە. بۆیە دوای جێبەجێکردنی ئەرکەکانی خۆی، کە نادیارە کەی بەم ئەرکە هەڵدەسێت و کەی تەکامولی دەکات، پاشان دەیەوێت "پڕۆلیتاریا ڕۆشنکاتەوە بە خەباتی سۆشیالیستی". واتە هاوڕێ سامان بیردەکاتەوە و دەنوسێت و کەسانی تریش پراکتیکەکەی بە ئەنجام دەدەن. ئەمەش نمونەی "بیرمەندێکی ناشۆڕشگێڕ". ئەم جۆرە لە بیرکردنەوە لە دنیای خەباتی سیاسی نمونەیان هەیە، کە جگە لە کاریکاتەرسازی هیچی تری لە بەرهەم نایەت. هەروەها وەک"بیرمەندی" بێکار و ناشۆڕشگێڕ ناتوانێت لە ڕیزی هیچ جۆرە خەباتێکی سیاسی کرێکاران و جەماوەریدا جێگایەک پەیدا بکات، تەنها بە زەڕەبین بە دوای کەموکوڕی هەڵسوڕانی سیاسی ناکرێکاریدا دەگەڕێت و خۆی لێ دەپارێزێت. ئەو حزبەش لە نەخشە و بیرکردنەوەی تایبەتی هاوڕێ ساماندایە، دەمێکە کەسانی تر سپاردویانەتە دەست قەدەری هوشیارکردنەوەیەک بەو شێوەیەی خۆیان دەیانەوێت پڕۆلیتاریا تێبگەینن.

نوسراوەکەی هاوڕێی سامان گوایە بە وەڵامدانەوەی ئەو ڕستەیەی منە، کە لە هەفتەی حیکمەتدا کردومە، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوەی کردووە بە بەهانە و فرسەتێک بۆ دەربڕینی چەندین مەسەلە کە پەیوەندییان بە باسەکەی منەوە نییە. بۆ خۆشی بە هەڵە چۆتە ناو باسەکەوە، بەڵام بەداخەوە کەوتۆتە ناو فەزایەکەوە زۆرتر نیشاندانی نەفرەتە بەرانبەر حزب، کە هاوڕێ سامان تەمەنێک لە سەنگەریدا کاری کردووە و ئێستا پێداچونەوە بۆ ڕێبازەکەی دەکات! پیداچوونەوە خۆی لە خۆیدا هیچ کێشەیەکی نییە، بەڵام نەفرەت بۆچی؟! هەموو ئەو نمونانەی باسی کردوون بەڕاستی جێگای باس و سەرنجن، بەڵام ئەوەی زۆرترسەرنجڕاکێش و نا بەجێیە، دەڵێت “من ئاگام لەوە نەبووە، کە بڕیار دراوە واحدی حککا بچیتەوە بۆ ئێران”. ئاشکرایە لە پشتی ئەم ڕستەیە کەبەند و لێکدانەوەیکی تر لە هێرشی ١٤/٧ی یەکێتی بۆ سەر حککع لە بیرکردنەوەی تازەی هاوڕێ ساماندا خۆی مەڵاسداوە. پێش هەرشتیک پێدەچێت هاوڕێ سامان دوای ٢٢ ساڵ گەیشتبێت بە باوەڕهێنان بە پاساوەکەی تاڵەبانی، کە گوایە بە ڕادەی سەرەکی بە هۆی ئەو جوڵەیەوە پەلاماری حزبی ئیمەیان داوە! بەداخەوە ئەم دەچێتە خانەی پاساودانی هێرشەکەی یەکێتی و پەردەپۆش کردنی ماهیەتی دژی کۆمۆنیستی و دژی ئازادی و سەرکوتگەری یەکێتییەوە. تەنانەت دەعوانامەکەی نەزەر عەلی ئەکبەریش نادیدە دەگرێت، کە دەڵێت ئەم حزبە دەبێ قاچاغ بکرێت لەسەر ئەوەی یاسای یەکسانی ژن و پیاوی ڕاگەیاندوە، کار بۆ جیابوونەوەی کوردستان دەکات و ئاوارەی عەرەبی پەناداوە… بەداخەوە ئەم پێداچوونەوەیەی هاوڕێ سامان لە لێکدانەوەی خودی ئاسایش لە دواترە. ئایا سەرەتای بەهانەگیری یەکێتی، واتە ڕفاندنی هاوڕێیان عمار و یوسف و فهد و داتاشینی تۆمەتی قەتل بۆیان لە چەند مانگ پێش هێرشی ١٤/٧، هەر بەبۆنەی گەڕانەوەی هێز بوو بۆ ئێران؟! هیرشی ١٤/٧ روداوێکی لە ناکاو نەبوو کە دوای چوونەوەی هێز بۆ ئێران ئەنجام درابێت، بەڵکو چەندین جار بەبێ ناردنەوەی هێزیش بۆ ئێران، یەکێتی هەمیشە لە کەمیندا بوو بۆ پەلاماردانی حزب، هۆکارەکەشی لە بنەڕەتدا دژی کۆمۆنیست بوون و دژی ئازادی بوونی یەکێتی بوو، بەلام هەر جارە و پاساوێکی دادەتاشی. لە دوای هەڵبژاردنی شارەوانییەکانەوە دەورەیەکی تر لە کێشمەکێش و شەڕفرۆشتن بە حزبی ئێمە لە لایەن یەکێتییەوە دەستی پێکرد. سەرەتا هەڕەشە و بەیان دەرکردنی ئاسایش، پاشان ڕفاندنی هاوریانی عەرەبزمان و دواتریش هێرشی ١٤/٧. سەیرە بە حزوری هاوڕێ سامان چەندین جار باس و لێکدانەوەمان لەم بارەیەوە کردووە، کە یەکێتی بەهەر پاساوێک بوایە، بڕیار و پلانی هەبوو زەڕبەیەک لە حزبمان بدات. نەوشیروان ڕاشکاوانە دانی بەمەدا

نا، لەو دانیشتنە لەگەڵ نەوشیروان، ئەمە هەموو بیانوەکانمان بڕی و سازشمان کرد لە پێناو ئەوەی بەر بە هەرشەکەیان بگرین. بەڵام ڕێک ئەو کاتەی ئەمە بیانوەکانی ئەوانمان بڕی، بڕیاری دا لێمان بدرێت.

بەچی هەردوای ئەو ڕووداوە بە دوو مانگ کەجەلسەی ڕابەری هەردوو حزب بە ئامادەیی هاوڕێ سامان و خودی منصور حیکمەت ڕێک بە هەڵسەنگاندنی ئەو ڕووداوە و چی کردن بەرپا کرا، گەر هاوڕێ سامان ئەو کارە بە هەڵەیەکی کوشندە دەزانێت، بە حەرفەکی نەگوت، کە بۆنی ئەم قسانەی لێ بێت. کەچی ئێستا چۆتە دەرەوە و لەو دوورەوە ئەیەوی نیشانە بگرێ و مەسئولیەتی ئەو هەرشەی یەکەتی بخاتە سەر حزب و هاوڕێیانی تری، بەو پاساوەی چونکە ئەو ئاگای لێ نەبووە. ئایا هاوڕێ سامان ئاگای لەوە نەبوو کە حککا بەرنامەیەکی هەبوو بۆ ناوی (ڕابەرانی کۆمۆنیست لەناو خەڵکدا) و چەندین جار هێزی ناردەوە بۆ ئیران؟ ئەمە بە جددی زۆر ئۆپۆرتۆنیستی و جێگای داخ و ئەسەفە! ئایا نەبونی ئەو لە مەکتەبی سیاسی پاساوە بۆ ئەم مەسەلەیە؟! ئایا ٢٢ ساڵ کات پێویست بوو تا هاوڕێ سامان بەم هەڵسەنگاندنە قوڵە بگات؟

ئەگەر ئەو کاتە هاوڕێ سامان مەکتەب سیاسی نەبووە، خۆ لە بیست ساڵی دوای ئەو ڕووداوە نەک مەکتەب سیاسی، بەڵکو سەرۆکی م.س. و سکرتەری کۆمیتەی ناوەندیش بووە، چەندین کۆنگرە و پلنیۆم و کۆبوونەوەی مەکتەب سیاسی و کادران و …هتد. ئەنجام دراوە و بە نووسین بۆچوون و لێکدانەوە ئاڵوگۆڕ کراوە. بەڕاستی سەمەرەیە، لە ماوەی ئەو بیست ساڵەدا هیچ کاتێک ئەم تێڕوانینەی نەدرکاندووە و تەنانەت ناڕاستەوخۆش ئاماژەیەکی لەم جۆرەی نەبووە.

هاوڕێ سامان لە سەرەتای نوسینەکەیدا وا نیشاندەدات کە ئامادەی جەدەل و ڕەخنەگرتنە، بەڵام شێوازێک کە ئەو پەیڕەوەی لێکردووە نە جەدەلە و نە ڕەخنەگرتن. جەدەل و ڕەخنەگرتن خۆی لەخۆیدا ئەرکێکی زەروری کۆمۆنیستەکان و خەباتی چینایەتیە، بەڵام بەو مەرجەی کەسەکان خۆیان لە دەی ئەو کەشمەکەشانەدا قەراریان گرتبێ و ڕووی لە یەکگرتن و گەشەی خەباتی کۆمۆنیستەکان و هەڵگرتنی بەربەستەکانی پێشڕەوی خەباتی چینایەتیان بێت. بەڵام ئەوەی سامان کەریم ئیستقبالی لێکردوە، شیوازێکە بە ئەستەپاکی حساباتی شەخسی خۆی لە ڕابردوو. ئەمەشی بە غرورێکەوە کردووە، کە بەڵکو وەک "بیرمەندیك" چاوی لێ بکرێت. نمونەی ئەم جەدەل و ڕەخنەگرتنەی لە چەند ساڵی ڕابردوودا لەسەر مەسەلەکانی وەک ڕیفراندۆم، جەنگی موسڵ و کۆڕۆنا، ئەوەی سەلماندوە، کە ئەو بە دوای "ڕای شەخسی" خۆیەوەیەتی، لەک اتێکدا بە دەیان لاپەرە وەڵام بە بۆچونەکانیدا ڕەشکراوەتەوە، کەچی

تازەبەتازە بە تەحریفکردنی باسەکەنەوە ڕای خۆی دووبارە دەکاتەوە.
بۆیە هەر جەدەلێک لەگەڵ هاوڕێ سامانـدا کوتانی ئاوە لە دەستکەواندا.

بە دڵنیایەوە ئێمە پێشوازی لە هەڵسەنگاندنی ڕەوتی خەباتی ڕابردووی حزب و جوڵانەوەکەمان دەکەین و لەوەش ناترسین هەڵە و کەموکورتیەکانمان چی بوون، چونکە ئەمە بۆ ئێمە پێداویستیەکی بردنەپێشەوەی خەباتی چینایەتی و کۆمەڵایەتییە. تەنانەت خۆشمان بە بەرپرسیار لە هەموو لایەنە باش و خراپەکانمان دەزانین و بە کردەوەش بەردەوام حزب و بزووتنەوەکەمان لە بەردەم ڕەخنەدا داناوە. بەڵام ئەوەی سامان کەریم دەستی بۆ بردوە، خۆدزینەوەیە لە بەرپرسیارێتی مێژویەکی ٢٧ ساڵە و گوایە بە پەشیمان بوونەوەی لە ناکاو و بێ پێشینەدا لە کۆمۆنیزمی کرێکاری و خۆهەڵخستنی وەک “بیرمەندێک” دەتوانێت لەم بەرپرسیارێتیە ڕزگاری ببێت. ئەمەش هەقیقەتی سەرەکی ئەو جەنگەیە، کە لە نێوان”تیۆر و پراکتیدا” بەڕێی خستوە. ک□ بەندێکیش کە لە پێداچونەوەیدا بەرانبەر بە مێژووی کار و خەباتی گرتویەتیەبەر، ئەو ئەنجامەمان پێدەڵێت، کە تەنها ڕووکەشی ڕوودا و دەبینێت و لە هەمان ڕووکەشیا تەفسیری دەکات. بەم جۆرەش نەک نا”شۆڕشگێڕە”، بگرە “بیرمەند□”ک□شی لە خۆی حەرامکردووە.

کۆتایی تەموزی ٢٠٢٢

[مەکە لـه مەککە مینەی نانەجیب کە هۆشت هەر لای مەمکە]… پێشەوا کاکەیی

لە هاموشۆدام،
ڕەفتارم جیاوازە لەوەی دەگوزەرێ لەناو ئەم ئایین و ماین□،
ماینە،
خەڵکی سواری خۆی دەکا و جووتەی پێ داوێ؛
کە ورد بووینەوە
هەریەکە لە جێی خۆیەوە دەڵێ

ئاخ لە داخی کەللە و دڵی سوارچاکان کە پڕی ئاینوئۆینە!
هەریەکە باسی ماریفەتی خۆی دەکا،
بێ ئەوەی زمانی
جووتێک بەنێو بیریدا بکا و بیکێڵێ.
کارم بە ڕوانینیان نەداوە
من ڕۆچوومەتە ناو خۆمەوە،
ئیمانم بەهێزە و ناچمە ناو تەشقەڵەی ئەم دین و مینە، ئاخ مینە!
مینەگیان، وای کە دوورم لە مینا!
(مینا ناز، ناز نازدارە مینا⋆)

مینەگیان!
کە چوویت و هاتیەوە لە مەککە،
مەکە و مەمکە بە کافر و ئۆینباز
خۆت دەستت داوە لەو بەردە
تا من دەست نەدەم لەو جووتە مەمکە!
(مینا ناز، ناز نازدارە مینا)
ئیمانم بەهێزە و
حەللاج فێری کردووم چۆن بسووڕێمەوە بە دەوری دڵما!

دەی تۆیش مینە! با هەر بسووڕێیتەوە،
کە هۆش و دڵت لە شوێنێکی دی بێت،
بۆچی خۆت دەخەیتە ژێر پێیەوە؟
بە ملی شکاوت!
من لە جێی تۆ تەریق دەبوومەوە و
دادەپڵیخام!

کە تۆ خەیاڵت هەر لای هەنار بێت،
بە شەراب بیت!
من لە جێی تۆ خۆمم دەخواردەوە و
دەتڵیشام!

کە لێوی وشکهەڵاتووت دەکرۆشت،
بە سندانت!
تۆ هەردوو بۆڵووەترێی یارت
دەخستە‌ زارتەوە و منیش بە دیارتەوە
دەتڵیسام!
هەی مینەی نانەجیب! تا
(مینا ناز، ناز، نازدارە مینا)

کە تۆ نەبیت مینا
بەبنەمام، نەمام ئاخ نەمامگیان! نە مام مینە،
هەڵمە بەستە درێ و بیکەیتە پینە!
لە دەما دەنێژم نەمام تا ببمە بنەما، گیان مینا!

□

↩ نیسانی ٢٠٢٢

⋆ نیوەبەیتەکی فۆلکلۆری کوردییە لە گۆرانییەکی (محەمەدی ماملێ)ـوە وەرگیراوە.

دوو ڕاپۆرتی گرنگ لەسەر کاردانەوەی کەمکردنەوەی هەناردەی غازی ڕوسیا… زاهیر باهیر

دوای کەمکردنەوەی غازی ڕووسی بۆ ڕێژەی لە سەدا 80 لە ڕێگەی بۆری نۆرد ستریم یەک-ەوە و بڕیاری کۆمیسیۆنی یەکێتی ئەوروپی لە سەر خەزنکردن و دەستگرتنەوە بە غازەوە بە ڕێژەی لە سەدا 15 لە ئێستادا کاردانەوەکەی زۆرە و پێشبینی زۆر واقیعیانە دەکرێت کە من دەمێکە کردوومە.

بە ئەمەش دوو ڕاپۆرت یا دوو وتاری گرنگی ڕۆژنامەی گاردیانی بریتانی ئەو ڕاستیانە دەردەخات. منیش بە پێویستم زانی کە بیخەمە بەردەم بینەرانی ئەم پۆست و نوسینە.

ڕاپۆرتی یەکەم:

ڕاپۆرتی یەکەم یاخود وتاری یەکەم سەبارەت بە ئەڵمانیایە کە هەر لە ئێستاوە لە 3 شاری گەورەیدا خەریکن بڕیارەکەی کۆمیسیۆنی یەکێتی ئەوروپا جێ بەجێدەکرێت.

بە گوێرەی ئەو ڕاپۆرتە هانۆڤەر یەکەم شاری گەورەیە کە ڕێوشوێنی

پاشەکەوتکردنی وزە دەستپێدەکات و بەرلین ڕوناکی مۆنۆمێنتەکان دەکوژێنێتەوە. هانۆڤەر لە باکووری ڕۆژئاوای ئەڵمانیا ڕۆژی چوارشەممە بووە یەکەم شاری گەورە کە ڕێوشوێنی پاشەکەوتکردنی وزە ڕابگەیەنێت، لەوانە کوژاندنەوەی غازی ئاو گەرمکردن و دوشکردن و حەمامەکانی باڵەخانە و ناوەندەکانی کات بەسەربردن کە لەلایەن شارەوانی شارەکانەوە بەڕێوەدەبرێن.

شارەکانی ئەڵمانیا خەریکی کوژاندنەوەی ڕوناکی شوێنەوارە گشتییەکان و گرتنەوەی نافورە و سەپاندنی دوشێکی سارد بەسەر مەلەوانگە و هۆڵە وەرزشییەکانی شارەوانییەکاندان. ئەمانە لە کاتێکدایە کە ئەڵمانیا پێشبڕکێ دەکات بۆ کەمکردنەوەی بەکارھێنانی وزەی خۆی لە بەرامبەر قەیرانی غازی ڕووسیا کە لە ئارادایە.

بیناکانی شارەوانییەکان لە پایتەختی ویلایەتی ساکسۆنی خواروو تەنها لە 1ی تشرینی یەکەمەوە تاکو 31ی ئازار گەرم دەکرێن، کە پلەی گەرمی ژوورەکە لە 20C (68F) زیاتر نەبێت، هەروەها بەکارھێنانی یەکەکانی تەندروستی گەڕۆك [مۆبایل] و گەرمکەرەوەی پانکە قەدەغە دەکرێن. بڕیارە ئەم بڕیاری کەمکردنەوەی وزە و دەستگرتنەوە بە غازەوە دایەنگە و باخچەی منداڵان و قوتابخانە و خانەی چاودێری و نەخۆشخانەکان نەگریتەوە.

بێلیت ئۆنای سەرۆکی شارەوانی شارەکە لە پارتی سەوز وتی: **“دۆخەکە پێشبینی نەکراوە”. “هەموو کاتژمێرێکی کیلۆوات ئەژمار دەکرێت، و پاراستنی ژێرخانی گرنگ دەبێت لە پێشینە بێت.”**

شاری بەرلینی پایتەختی ئەڵمانیا، شەوی چوارشەممە نزیکەی ٢٠٠ شوێنەواری مێژوویی و بینای شارەوانییەکان لە تاریکیدا داپۆشران، چونکە شارەکە بە مەبەستی پاشەکەوتکردنی کارەبا سپۆتلایتەکانی کوژاندیەوە. ئەو شوێنەوارانەی پێشتر لە شەودا ڕووناک دەکرانەوە بریتین لە ستوونی سەرکەوتن لە پارکەکەی تیرگارتن، کڵێسای یادەوەری لە بریتشایدپلاتز و مۆزەخانەی جولەکەکان، چی تر وەکو جاران نابن.

دوێنی ڕۆژی 5شەممە حکومەتی ئەڵمانیا ئەوەی پشتڕاستکردەوە کە نرخی غاز زۆر زیاتر دەبێت لەوەی کە پێشبینی دەکرا. بۆ ئەمەش وەزیری ئابووری ڕۆبەرت هەبیسك وتی ” **هێشتا ناتوانین بڵێین لە مانگی نۆڤەمبەردا نرخی غاز چەند دەبێت، بەڵام هەواڵە تاڵەکە ئەوەیە کە بە دڵنیاییەوە چەند سەد یۆرۆیەك لەسەر هەر ماڵێک زیاد**

دەبێت”

سەرەڕای بەکارهێنانی غاز بۆ کاروباری ئاسایی، ئەڵمانیا لە سەدا 15 غازەکەی بۆ وزەی کارەبا بەکاردەهێنیت کەواتە کەمی غاز ڕەنگە لەسەر ئەڵمانیا زیاتر بکەوێت تاکو هەندێك وڵاتی دیکە. لە ساڵی پاردا 2021، 14 وڵاتی ئەوروپی لە سەدا 50ی غازی پێویستیان لە ڕوسیا وەرگرتووە.

شاری میونیك / میونیخ لە باشووری ئەڵمانیا، ئەم هەفتەیە ڕایگەیاند کە ڕوناکی هێڵی شارەوانییەکەی لە گۆڕەپانی مارینپلاتز دەکوژێنێتەوە، کە بەزۆری تا کاتژمێر ١١ی شەو ڕووناک دەکرێتەوە و تەنها ئاوی سارد لە ئۆفیسەکانی شارەوانییەکاندا هەیە هەروەها شەوانە نافورەکان دەگرنەوە.

شارەوانی شاری نورنبێرگ سێ لە چواری مەلەوانگەی ناوەوەی خۆی دادەخات کە لەلایەن شارەکەوە بەڕێوەدەبرێن و تا 25 ی ئەیلول لیدەکانی دەرەوەی بە کراوەیی دەهێڵێتەوە.

ڕاپۆرتی دووهەم:

لە راپۆرتی دووهەمدا زۆر نهێنی گەورە و نیگەرانی قووڵ ئاشکرادەبێت و چی تر لە لایەن بەرپرسان و دەسەڵاتدارانەوە ناتوانرێت بشاررێتەوە.

بەهۆی ئەوەی کە چی تر خەڵکی لە ئەڵمانیا نایانەوێت ئابلوقەی ئابووری و سزای ئابووری ڕوسیا بدرێت [وەکو ئەوەی ڕوسیا بە سزاکان بڕوخێت] ئانالینا بایربۆک، وەزیری دەرەوەی ئەڵمانیا، ئاسۆی ڕاپەڕینی جەماوەری لە ئەڵمانیا لە پاییزی ئەمساڵدا لەسەر نرخی بەرزکردنەوەی غاز دەبینێت.

هەروەها ئۆکرانیا و هاوپەیمانەکانی چاویان لەسەر و سەرنجیان لەسەر توندکردنەوەی هەزمموونی ئێستای سزاکانە بۆیە پێشنیاری توندڕەوتر دەخەنە ڕوو و پێیان وایە ڕەنگە 20 وڵات بەشداربن لە تێپەڕاندنی سزاکانی کە ئێستا بەسەر ڕووسیادا سەپێنراون.

وەزیری دەرەوەی ئۆکرانیا دەڵێت **” لە ئۆکرانیا پوتین بە مووشەک و تانک شەڕ دەکات، لە ئەوروپا بە نرخی غاز شەڕ دەکات”**

لە لایەکی دیکەوە ئاندری یەرماک، ڕاوێژکاری سەرەکی سەرۆکی ئۆکرانیا، ڤۆلۆدیمیر زێلێنسکی، **بە ڕوونی ئاگادارە لەوەی کە ڕەنگە**

ای گشتی چن بگت و دت ه دبت ئگر گ بدرت شک بو زستان بکشت. ئو پیوای دبت ئمسا شک یکلایی بکرتو.

هر ب گوری اپرتک، بریتانیا ک دستکی نزیکی ئکرانای و دنی زیاتری ددات ب ش و ماوانکردنی زیاتر ، تنانت پشتگیری سیاسیی ئم چی تر وکو پشتر نابت و ل لرزیندا دبیت ئگر قائیمی غاز ل مانگکدا سرکوت ب 500 پاوند، چونک مترسی نازایی گور دکرت ک " فوزای" یکی گور دبت .
ئم ل کاتکدا ل وسیا ئم مترسیان یا نیی یاخود کم چونک مرج نیی پوتین گو ل ای گشتی بگرت؛ ئو خی دیکتاتر و خاونبیار.

ئستا ئوروپا ب جگروی وزی وسیا هاوار ب سعودیی و جزائیر و عراق و قتر و کازاخستان و نایجیریا دبات .

ئمانیا ک ل ئستادا مشتوم لسر هکانی ابردووی سیاستی درووی دکات و مرک تاوانبار دکات بوی ک ئمانیای ب پاشکیی رووسیا هاوتو، واتر ئیشینگر، دیپلماتکاری پشووی ئمانیا، زی پنجشمم وتی **” ل سیاستی ئمنی، ل سیاستی ووسیا، ل سیاستی وزدا، ئم ل زمینی سفرداین و دبت ل سفرو دست پ بکین.“**

هر ئو هندك سیاسی دیک دن گر ئم بار و دخ بردوام بت چی تر ئمانیا واتکی پیشسازی پشکوتوو نابت .

هر لو اپرتدا ئاوا هاتوو هناردی غازی ووسیا ل مانگی حوزیرانی رابردوودا ب براورد لگ سای رابردوو ب رژی نزیکی چارکك کمیکردوو، بام داهاتکی ب 11.1 ملیار دلار (9.1 ملیار پاوند) برزبووتو، ئمش براورد ب 3.6 ملیار دلار پش جنگک. ئم وامی ئو پرسیارمان دداتو ک ئگر وسیا هر ئاوا ب کمی غاز هناردی ئوروپا بکات خی مایپوچ نابت؟ ل استیدا ئم زر ب ئاگاین ل وریایی و زیتی پوتین . ئو زر باش دزانت بردوامیدان ب جنگک ب قازانجی ئو و زیانی دستاتدارانی ئوروپا دگتو.

ئستا ئوروپا بیر ل هنانکایی یاسای نیشتمانی دکاتو و بیگرتو بر ک گ ب حکومتکان ددات ل تجمیدکردنی [بستنی] سروت و سامانی کسیی ئلیگارککانی ووسو لوو

دەستیان بە سەردا بگرن..

زاهیر باهیر

29/07/2022

Zaherbaher.com

بەیت لەهونەری کوردیدا سامانێکی بایەخداری کەلەپووری نەتەوایەتییە… رسوڵ بۆسکێنی

بەیتی کوردی لەچیرۆك گەلێکی بەرز پێکهاتووە، لەچوارچێوەیەکی دیاری کراو داڕێژراوە و تایبەتمەندی خۆی هەیە، هەندێك کارئەکتەری ناسراوی کۆمەڵایەتی و کەشوهەوای کلتوری و ناوی کەسایەتی و شوێن و ناوچە و هەرێم بوونەتە هەوێنی دروست بوونی بەیتەکە، بابەتی ئەم چیرۆکانە حەماسی، عیرفانی و عاشقانەیە، لە خوێندنەوە و لێ وردبوونەوە و تاوتوێ کردنی بەیتەکاندا دەتوانین ئاوڕ لەڕابردوومان بدەینەوە و تیشك بخەینە سەر کۆمەڵێك لایەنی شاراوەی ژیانی پێشینیانمان، لەناوەرۆکی بەیتەکاندا تێڕوانین و هزر و بیری پێشینیان و دابونەریتە کۆمەڵایەتییەکان و زۆر لایەنی دیکەی ژیانیان بزانین.

دانەری بەیتەکان نەناسراون و لەلایەن کەسانی نەخوێندەوار گوتراون، لەرۆژگاری زۆر کۆنەوە لەڕێگای چڕینەوە، دەماو دەم لەنەوەیەك بۆ نەوەیەکی دیکە گوازراوەتەوەو لەڕابردوویەکی زۆر دوورەوە بەبەیتبێژانی ئەمڕۆ گەیشتووە، بەیتەکان وەك گەنجینەیەکی زۆر بەنرخن، وشەگەلی زۆر ڕەسەنیان لەفەوتان پاراستووە‌، هەندێ لە بەیتەکان زۆر درێژن و ناوەرۆکی زۆربەی بەیتەکان بەسەرهاتێك یان ڕووداوێکی مێژوویی و خۆشەویستی نێوان دڵداران دەگێڕتەوە.

دارشتنی بەیتەکان بەشێوەیەکی شیعری جوان و ڕەوان، سوار و ئاسان، لەسەر کێشی خۆماڵی و تایبەتی، بۆ دەربڕینی مەبەستێك گوتراوە، شێوەی بەیتەکان جۆراوجۆرن، جاری واهەیە نیوە شیعرەکانی تەواوێك

درێژن و جاری واش هەیە زۆر کورتن، بەڵام لەهەموو حاڵێکدا کێش و مۆسیقا پارێزراوە، بەیتبێژ قافیەی زۆر بەلاوە گرنگ بووە، شیعری بێ قافیەی تێدا نابینتی، بەڵام لەسەر بنەمایەکی ڕێك و پێك ناڕوابەڕێوە، جاری واهەیە زۆر لەسەر قافیەیەك ڕۆیوە و جاری واش هەیە هەر تاقە دوو نیوە شیعر لەسەر یەك قافیەن، ئەگەر ئاسان بووە زۆری لەسەر ڕۆیوە و ئەگەر گران بووە خۆی پێوە ماندوو نەکردووە و زوو قافیەکەی گۆڕیوە، بەیتبێژەکان دووپات کردنەوەی قافیەیان لەشیعردا بەعەیب نەزانیوە، کێش و سەروا نەبۆتە هۆی ئەوەی بەیتبێژ لەمەبەستی بنەڕەتی بابەتەکە دوورکەوێتەوە، تابلۆی زۆر ڕەنگین و هونەرمەندانەیان کێشاوە، شیعری بەتام و خوێ و زمانەکەی زۆر تەڕو پاراوە، وشەگەلی ڕەسەن و شیرینی کوردیان بەکارهێناوە، زۆرجار بەیتبێژ لەشێوەزارێکدا گیری نەخواردووە و لەزاراوەکانی دیکەش گەلێکی کەڵك وەرگرتووە، بەتایبەت ئەگەر پێویستی بەقافیە بووبێ.

ئەم بەیتانە لەبەرهەمی ئەدەبی کوردیدا شاکاری زۆر بەرزیان نواندووە، وەك لەوتاری پێشتر ئاماژەمان پێدا لەگەڵ سەردەمی تازە و پەیدابوونی قاوان و ڕادیۆ و تەلەفزیۆن، وردە وردە بەیتبێژەکان گرنگی ئەوتۆیان نەماو زۆر لەبەیتەکانیان لەگەڵ خۆیان بردە ژێرگڵ، بەڵام بەهەوڵی دڵسۆزان و خەمخۆرانی ئەدەبی کوردی، ئەو چیرۆکانەیان تۆمارکردن بۆ ئەوەی لەفەوتان بپارێزرێن، ئەمە بەرهەمێکی ڕەسەنی تازەی تۆمارکراو دێنێتە ناو ئەدەبی کوردییەوە، ئەم بەرهەمە شیعرییە درێژە دڵدارییە ڕۆمانتیکیانەیە لەبارەی ئەوینداری و سوارچاکی و قارەمانی و ڕاوشکار و شەڕ و شۆڕەوەیە، وەکو بابەتێکی چیرۆك و ڕووداوی مێژوویی قارەمانیەتی و پاڵەوانێتی نەتەوە لەشۆڕش و جەنگ و بەرگری لەنیشتمان دەگرێتەوە، کاتێك کارەساتێك دەقەومێ تایبەتمەندی شوێن و پانتایی و بەربڵاوی دەنگدانەوە و ڕادەی فراوانی سنووری ئەو کارەساتە دیاری دەکەن.

بەیتبێژ لەچڕینی بەیتەکاندا بەشێوەیەك دەچێتە ناخی گێڕانەوەی بەسەرهاتەکە، گوێگرەکان کێش دەکاتە مەیدان و بەتەواوی لەگەڵ قارەمانەکاندا ئاشنا دەبن، چونکە ئەوەی بەیتبێژ دەیخوڵقێنێ، لە قووڵایی ناخ و سەرچاوەی دەروونییەوە هەڵدەقوڵێ، بەمەش دەنگدانەوەی هەستی تەواوی جەماوەر بەلای بەیتەکەدا ڕادەکێشێ.

چیرۆکی شیعری داستان و مەلحەمە و مەسنەوی ئەم جۆرە شیعرە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بەمیللەتەوە هەیە، هونەرێکی ڕەسەنی خۆماڵیە، ناوەرۆکی لەحیکایەتی بەرگوێ ئاگردان و گێڕانەوەو تاقیکردنەوەی پێشینان وەردەگرێ، بەسەرهات و سەربردەی قارەمانان و بنەماڵە و هۆز و عەشیرەتی کورد، دەبێتە هەوێنی شیعری فۆلکلۆری، ئەم بەرهەمە فۆلکلۆرییە وەستایانە وەرگیراون و تۆمارکراون.

بەیت و چیرۆکی شیعری ناوەرۆکی لەگێڕانەوە و حیکایەت و بەیتی فۆلکلۆری میللییەوە وەردەگرێ، واتە ڕووداوەکانی تایبەتن بەکۆمەڵگای کوردەواری و قارەمانەکانی کوردن، ڕەنگدانەوەی ئامانج و ئاواتی میللەتن لەو ڕۆژگارەی شاعیری میللی یا کلاسیکی ڕووداوەکان دەخاتە قاڵبی چیرۆکی شیعرییەوە، شاکاری هەرە گەورەی ئەدەبی نەتەوەی کورد " مەم و زین"ی خانی لەم جۆرە بەرهەمەیە.

ئەدەبی کوردی لەدوو شێوازدا خۆی دەنوێنێ، یەکێکیان خۆماڵییە و ئەویتریان لەئەنجامی لێکدانی مەدەنیەتی هەرچوار نەتەوە هاوسێکە (عەرەب و فارس و تورك و کورد) کەبە ئاینی موسڵمان دروست بووە، یەکەمیان شیعری لیریکی و چیرۆکی شیعرییە، دووەمیان غەزەل و قەسیدەیە، بەرهەمی ئەدەبی کورد بەشێوازی غەزەل و قەسیدە هاتۆتە ناوەوە ڕەسەن و کوردانەیە، وەك شیعری لیریکی و چیرۆکی شیعری، وەك: شێخی سەنعان یەکێك لەبەرهەمەکانی فەقێ تەیرانە.

هەرچەندە ڕواڵەتی زۆربەی بەیتەکان ئەوین و دڵدارییە، بەڵام داکۆکی و سەربەستی قارەمانەکان بەرانبەر بەزوڵم و زۆر دەدوێ. لەزۆربەی بەیتەکاندا، لەنێوان دوو ئەویندارردا، شێفار و نەیارێك دێتە نێوان و دەبێتە لەمپەر، لەپێک نەگەیشتنی ئەوینداران. یان بەهۆی دەهۆ و فێڵی خائینان قارەمانی داستانەکە دەکوژرێ و تەواوی هەوڵ و تێکۆشان و مەردایەتی قارەمان، بە فێڕۆ دەچێ و گریان و قوڕپێوان جێی دەگرێتەوە.

لەزۆربەی بەیتەکاندا قارەمان دەگاتە ئەوپەری توانا، ئازایەتی، پیاوەتی، لەخۆبوردوویی، فیداکاری و...هتد، بەگشتی کەسایەتی تایبەتی دەدەن بەقارەمان. ئەگەر بەوردی لە نێوەرۆکی بەیتەکان بڕوانین، بۆمان ڕوون دەبێتەوە، تەواوی ئەم ئازایەتی و زاڵ بوون بەسەر زۆرداراندا، بۆ قەڵەبووکردنەوەی کەسایەتی میللی یە. یان لەبەیتدا تەواوی کەموکوڕی و هیوا و ئاواتی میللی، لەکەسایەتی قارەماندا خۆی دەنوێنێ.

زۆرجار بەیت ڕەنگی ئەفسانە بەخۆیەوە دەگرێ، یان بەواتەیەکی تر ئەو دەمەی قارەمانی بەیت، تێک دەشکێ و ناتوانێ بەو چەشنەی دەیەوێ بەئامانجی خۆی بگا، لەخەیاڵدا کەموکوڕییەکەی خۆی قەڵەبوو دەکاتەوە و پەنا دەباتەبەر ئەفسانە و خەیاڵ، بۆ پاراستنی حورمەت و بەرگری لەکەسایەتی خۆی، بەچەشنێکی خەیاڵی و بەهێزێکی جادوویی، تەواوی فڕوفێڵەکانی دوژمن بەر پەرچ دەداتەوە.

لە زۆربەی بەیتەکان میر یان پاشا، بەرگی پێشکۆی خۆی وەلا دەنێ و جلی فەقیر و هەژاران دەکاتەبەر و دەچێتە ڕێزی ئەوانەوە، بۆ ئەوەی بیسەلمێنێ کەسایەتی قارەمان جل و بەرگی بەنرخ و ڕازاوە دیاری ناکا، بەڵکو کەسایەتیەکی بەرز و نەگۆڕاوە و ئەمە کەسایەتی یەکی

ڕاستەقینەیە، نەک خەیاڵی.
وەك پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد، زۆرێك لەبەیتە کوردیەکان سەرچاوەکەیان دەگەڕێتەوە بۆ دەقەری ڕاپەڕین (بیتوێن و پشدەر) ئەگەر دەرفەت بوو و مەرگ مەودا بدات، لەداهاتوودا هەر یەکە بەپێی دەرفەت شتێکیان دەربارە دەدوێین.
تێبینی: سەرچاوەکانی ئەم بابەتە لای نووسەر پارێزراون.

ئێمە کە بێخێرایی شە ڕ گەورە بووین… شیعر لە ئەدەبیاتی بێگانەوە • هەڵبژاردن و وەرگێڕانی: نەژاد عزیز سورمێ

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن…

NazhadAziz_EmaDownload

مار و توولەمار *… بەختیار محەمەد

کێ دەزانێ بۆ ناوی عوسمان لە ناو کوردان (تورکان) زۆرە، بەڵام لە ناو عەرەبان کەمە (بە تایبەتی عەرەبی عێراق و دوورگەی عەرەبی و کەنداو)؟ من دەڵێم: ڕەنگە لەبەر ئەوە بووبێ، کە عەرەب دەزانێ واتای ناوەکە واتایەکی قۆڕه: (مار و توولەمار)؛ بەڵام کورد هەرگیز نەیزانیوە واتای چییە، هەر هێندەی زانیوە (ئەویش لە زاری مەلاکانەوە)، کە ناوەکە ناوی سێیەمین خەلیفەی موسڵمانانە و ناوێکی پیرۆزە و لەسەر ئەم بنەمایە بە لێشاو ئەم ناوەیان لە خۆیان ناوە.

پێدەچێ تورکیش هەر لەسەر بنەمای ناوی (عوسمانی یەکەمی کوڕی ئەرتەگول) ی دامەزرێنەری ئیمپراتۆریەتی عوسمانیی (کە ئەم ناوەش هەڵبەت هەر بۆ عوسمانی کوڕی عەففان دەگەڕێتەوە)، حەزیان لەم ناوە بێ و ئەم ناوە لە منداڵەکانیان دەنێن (چونکە لە ناو تورکانیش ئەم ناوە باوە).

لە کوردستانی باشووریشدا، بە تایبەتی دەڤەری هەولێر، لە پاڵ ناوە ئایینییەکانی دیکە زۆر حەزیان لەم ناوەیە، ئەگەرچی لەم سێ دەیەی دوایی (لە دوای ڕاپەڕینەوە)، کە ناوی منداڵی کورد کەوتە بەر شاڵاوی ناوی عەرەبی و بە ناوی ئایینەوە زۆربەی ناوەکان بوونە ناوی عەرەبی – ئایینیی (من لە نەخۆشخانەی لەدایك بوونم، ئاگاداری ئەم شاڵاوە بووم)؛ دەڵێم لەم سێ دەیەیەدا ناوی عوسمان لە بەرانبەر ناوەکانی دیکەی وەك محەمەد و ئەحمەد و عومەر… تەواو پاشەکشەی کردووە، چونکە ناوێکی واتا نەرێنییە: (مار و توولەمار). لەم بارەیەشەوە عەرەب بە خۆیان دەڵێن: ((أن الثعبان يلقب بأبي عثمان)).

تەنانەت لە گۆکردنیشدا ناوی (عوسمان = عثمان) لەچاو ناوە عەرەبییە دینییەکانی وەك محەمەد و ئەحمەد و عەلی و عومەر، ناوێکی سووك و موسیقیی و خۆش نییە.

نابێ ئەوەش لەبیر بکەین، کە ناوی عوسمان لە ناو میللەتە موسڵمانە سوننەکانی وەك تورك و کورددا هەیە و باوە، دەنا – وەك دەزانن – شیعە بە عەرەب و غەیرە عەرەبیشیە وە، نەك هەر ئەم ناوە لە منداڵەکانیان نانێن، بەڵکو (هەروەك ناو و کەسایەتی عومەر و عائیشە و ئەبوبەکر) دوژمنی سەرسەختی ناو و کەسایەتی عوسمانیشن. لەمەشەوە بەدەردەکەوێ، کە چۆن کورد و هاوشێوەکانی (لە تورك و ئەفگانی و پاکستانی…)، لەم دابەشکارییە مێژووییە مەزهەبیەدا، ئەوجا چ بە فریودان بێ چ بە زۆرەملێ، بووەتە پاشکۆی ئایینی بەر لە پتر 1400 ساڵەی عەرەبی قوڕەیشیی، ئەگەرنا کورد چ پێوەندیەکی بە شەڕ و ملانێی سیاسی و ئایینی نێوان کەسایەتییە ئایینییە قوڕەیشیەکانی بەر لە پتر 1400 ساڵەی دوورگەی عەرەبییەوە هەیە؟!

ئەوەش دەزانم، کە کورد بە حوکمی ئەوەی زۆرینەی سوننەیە، بە کردەوە دوورە و دوور بووە لەم ملانێ خوێناوییە مەزهەبییەی نێوان شیعە و سوننە؛ بەڵام لەگەڵ هەندێش، کەم کوردی ئیمانداری سوننە هەیە، کە ڕقی لە بیروباوەڕی شیعە نەبێ و تەنانەت بە موسڵمانیشیان نازانن (شیعەش بە هەمان شێوە بەرانبەر بە سوننە).

دەوجا، ئاوێ بڕێنە و دەستان بشۆ! داخۆ کێهەیان ئیسلام و موسڵمانی ڕاستەقینەن؟ شیعە یان سوننە؟ هەروەك چۆن، ئاخۆ کامەیان مەسیحیی ڕاستەقینەن؟ کاتۆلیك؟ یان پرۆتستانت؟ یانیش ئەرتەدۆکس؟… بە واتای: خوا (اللە) کامە مەزهەبیانی قبووڵە و کامە مەزهەب بە ئایینی ڕاستەقینەی خۆی دەزانێ؟…

لە وەڵامی ئەم پرسیارانەدا، ئێمەش ناچارین وەك بابای ئیمانداری موسڵمان بڵێین: ((اللە یعلم)).

- توولە مار (مارتوولە) بە واتای: بەچکە مار، ماری باریك… دێ. بنۆڕە فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە، هەژار، ل 156، 789.
- ناوی عوسمان بە واتای جووچکەی باڵندەیەکیش دێ بە ناوی (حوبارا)، کە لە بیاباندا دەژی و لە مریشك گەورەترە و هێلکەکانی لە ناو لمدا دەشارێتەوە؛ لەلای عەرەب نموونەی گەمژەیی و گێلایەتییە، چونکە هێللانەکەی خۆی لەبیر دەکا و دەچێتە هێللانەی دیکە.

بەختیار محەممەد

ڕۆشنبیر و ڕۆژئاوا و باشور؟… زانا ڕزاق

سەرەتا ڕۆشنبیر کەسێکە خاوەن ڕای سەربەخۆیە بەشێوەیەکیش کە ئەو ڕا و بۆچوونانەی دەردەبڕێت سود بۆ گشت بوارەکانی کۆمەڵگا دەگەیەنێ ، هەروەها پێشوەختە نەکەوێتە ژێر کاریگەری هیچ لایەنێک بەڵکو وەک ڕۆشنبیرێک و خاوەن بیرێکی ئازاد دەردەکەوێت، ئەزانێ چ کاتێک قسە دەکات چیش دەڵێ، لەهەمان کاتدا چۆن مرۆڤەکانی کۆمەڵگا و بوارەکان بەرەو پێشببات .

لێرەدا پرسیارێک با بکەین بڵێن ئایا ئەو ساڵانە ڕابردوو کە خۆمان بینیمان ڕۆشنبیری ئێمە وابوون؟ یان چۆن بوون؟

ڕۆشنبیری ئێمە هەروەک چۆن بە ناو باشور و زۆرێک لە شتەکان پێشوەختە دووبەرەبوون ئاواش بە ڕۆژئاوا دووبەرە بوون ،

ڕۆشنبیر هەبوو زۆرێک قسەکانی وەک لایەنگری حزبەکان بوو (ئەرشیفەکانیان بەڵگەن)یانی بەشێک بوو لە حزبەکان ،دەبوایە وانەبا بەڵکو بەشێوەیەک قسەی کردبا کە سودی ڕۆژئاوای لێکەوتبایەوە نەک زیان ،بەهەمان شێوەش بۆ باشور ڕۆشنبیرانێک هەن هەبوون هەمان شێوەی ئەو کاریان دەکرد نەدەبوایە وا کاریان نەکردبا بەڵکو وەک خودێکی سەربەخۆ و ڕوحێکی نشتیمانی کاریان کردبا نەک تەقڵیدی و لایەنگری …

تێبینی دەبوایە ڕۆشنبیران حزبەکانیان لە یەکتری نزیک کردبایەوە دواتر وایان کردبا باشور و ڕۆژئاوا وابکەن کە پەیوەندی باش لەسەر دراوسێیەتی باش لەگەڵ دەوڵەتەکان دروست بکەن چونکە ئاوا سود بەشێوەیەکی گشتی بۆ کوردستانە و پارچەکانیشە.

2022 7 29